

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΚΑ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 1/15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975 | ΑΡΙΘ. 7-8

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Κ Ε Ι Μ Ε Ν Ο Ν

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Β'.

XVII. 4. εἶπεν γὰρ ὁ κύριος: *Ἔρχομαι συναγαγεῖν πάντα*
15 *τὰ ἔθνη, φυλάς καὶ γλώσσας.* τοῦτο δὲ λέγει τὴν ἡμέραν
τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, ὅτε ἐλθὼν λυτρώσεται ἡμᾶς, ἕκαστον
κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. 5. *καὶ ὄψονται τὴν δόξαν* αὐτοῦ καὶ τὸ
κράτος οἱ ἄπιστοι, καὶ ξενισθήσονται ἰδόντες τὸ βασίλειον
τοῦ κόσμου ἐν τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες: Οὐαί, ἡμῖν, ὅτι σὺ
20 ἦς, καὶ οὐκ ἤδειμεν καὶ οὐκ ἐπιστεύομεν καὶ οὐκ ἐπειθόμεθα
τοῖς πρεσβυτέροις τοῖς ἀναγγέλλουσιν ἡμῖν περὶ τῆς σωτη-
ρίας ἡμῶν *καὶ ὁ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσῃ καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν*
οὐ σβεσθήσεται, καὶ ἔσονται εἰς ὄρασιν πάση σαρκί. 6.
τὴν ἡμέραν ἐκείνην λέγει τῆς κρίσεως, ὅταν ὄψονται τοὺς
25 ἐν ἡμῖν ἀσεβήσαντας καὶ παραλογισαμένους τὰς ἐντολὰς
Ἰησοῦ Χριστοῦ. 7. οἱ δὲ δίκαιοι εὐπραγήσαντες καὶ ὑπομεί-
ναντες τὰς βασάνους καὶ μισήσαντες τὰς ἡδυπαθείας τῆς ψυ-
χῆς, ὅταν θεάσωνται τοὺς ἀστοχῆσαντας καὶ ἀρνησαμένους
διὰ τῶν λόγων ἢ διὰ τῶν ἔργων τὸν Ἰησοῦν, ὅπως κολάζονται
30 δειναῖς βασάνοις πυρὶ ἀσβέστῳ, ἔσονται δόξαν διδόντες
τῷ θεῷ αὐτῶν λέγοντες, ὅτι ἔσται ἐλπίς τῷ δεδουλευκότι
θεῷ ἐξ ὅλης καρδίας.

14. ε. καὶ 17. Ἦσ. 66, 18. Δανιήλ, 3, 7. 18 ε. Ψαλμ. 61, 13. Παροιμ.
24, 12. 23. Ἦσ. 66, 24. 30 Ματθ. 3, 12, Μάρκ. 9, 43.

17. «τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τὸ κράτος»: *gloriam eius in robore et*
potestate Σ / 18. ἰδόντες I : εἰδότες Σ / 25. ἡμῖν Σ : ὑμῖν I / 28. ἀρνη-
σαμένους + ἦ Σ / 30. ἔσονται + ἐν ἀγαλλιάσει Σ.

Κ Ε Ι Μ Ε Ν Ο Ν

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Β΄.

(Ἀπόδοσις εἰς ἀπλῆν νεοελληνικὴν γλῶσσαν).

XVII. (συνέχεια). 4. Διότι εἶπεν ὁ Κύριος· «Ἐρχομαι νὰ συγκεντρώσω ὄπλα τὰ ἔθνη, τὰς φυλάς καὶ τὰς γλώσσας» (ὄλους τοὺς ἀνθρώπους πὺ ὀμιλοῦν διαφορετικὰς γλώσσας). Τοῦτο δὲ λέγει (ἐννοῶν καὶ προαναγγέλλον) τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ (τῆς δευτέρας παρουσίας αὐτοῦ, ὅτε μέλλει νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς), ὁπότε, ὅταν ἔλθῃ, θὰ σώσῃ ἡμᾶς, (ἀμείβων τὸν κάθε ἕνα ἀπὸ ἡμᾶς) ἀνάλογα μὲ τὰ καλὰ ἔργα του. 5. «Καὶ (τότε) θὰ ἴδουν (θὰ γνωρί-

XVII. (συνέχεια). 4. ὁ Κύριος» δύναται νὰ σημαίῃ τὸν «Θεόν», ἀλλὰ καὶ τὸν «Ἰησοῦν». Τὸ χωρίον ἐν παραγράφῳ 4: «Ἐρχομαι συναγαγεῖν πάντα τὰ ἔθνη» εἶναι εἰλημμένον ἐκ τοῦ Ἡσαΐου 66,18, ἡ δὲ συνέχεια «φυλάς καὶ γλώσσας» ἐκ τοῦ προφήτου Δαυιὴλ 3,7, ἔνθα συχνότερον ἀπαντᾷ ἡ φράσις. Πρβλ. καὶ Ἀποκ. 11,9.14.6. Ἐπίσης Ματθ. 24,30 ἐ. καὶ 25,32. Ἡ ἐπεξηγηματικὴ φράσις «τοῦτο δὲ λέγει» ἀπαντᾷ καὶ ἐν κ. 8,6. Ὁμοίως ὁ ὅρος «ἐπιφάνεια» ἀπαντᾷ καὶ ἐν κ. 12,1. Ἀντὶ τοῦ «λυτρώσεται» ὀρθότερον ἀρμόζει τὸ «κρινεῖ», ὅπερ θὰ συνεφώνει καὶ πρὸς τὴν ἀπόδοσιν «ἐκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ». — Ἡ δικαία κρίσις κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν ἐπιβάλλει τὴν ἀπόδοσιν εἰς ἕκαστον «κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ». Πρβλ. Ψαλμ. 61,13. Παροιμ. 24,12. Ἰωβ 34,11. Ἱερεμ. 17,10.39,19. Ρωμ. 2,6. Ματθ. 16,27. Ἡ φράσις τοῦ χωρίου «καὶ ὄψονται τὴν δόξαν αὐτοῦ» προέρχεται ἐκ τοῦ Ἡσ. 66,18, ἔνθα ἐν συνεχείᾳ τῆς λέξεως «γλώσσας» ἀκολουθεῖ ἡ φράσις: «καὶ ἤξουσι καὶ ὄψονται τὴν δόξαν μου». Πρβλ. καὶ Ματθ. 24,30.25,31. Ἀποκ. 1,7. Τὸ «ξενισθήσονται» ἔχει παράλληλον τὸ χωρίον Α΄ Πέτρ. 4,4.12. Τὸ δὲ «βασιλείον» ἀναφέρεται καὶ ἐν Β΄ Κλήμ. 6,9 καὶ σημαίνει τὸ «βασιλεῖον δῶμα», ἦτοι τὸ βασιλικὸν παλάτι, τὸ μέρος ἔνθα κυριαρχεῖ καὶ ἐξουσιάζει ὁ βασιλεὺς. Τὸ ὅλον χωρίον τῆς παραγράφου 5 δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τοὺς ἀπίστους ἔθνικοὺς καὶ εἰδωλολάτραις, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἐκείνους, οἵτινες ἀκούοντες τοὺς λόγους καὶ τὰ διδάγματα τῶν «πρεσβυτέρων» δὲν ἐπίστευσαν εἰς τὰ λεγόμενα καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ πεισθοῦν εἰς τὰς προφητείας. Πρβλ. πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τὴν παράγραφον 6 εὐθὺς ἀμέσως: «τὴν ἡμέραν ἐκείνην λέγει τῆς κρίσεως, ὅταν ὄψονται τ ο ὺ ς ἐ ν ἡ μ ἶ ν ἀ σ ε β ῆ σ α ν τ α ς...». Ἐν τρίτῳ προσώπῳ, θέλων οἴονεῖ νὰ ἐξαίρεσῃ τοὺς νῦν ἀκροατὰς του, ὑπο-

σουν) τὴν δόξαν Αὐτοῦ» (τὸ μεγαλεῖον τῆς παντοδυναμίας Του) καὶ τὴν δύναμιν Του (τὴν ἐξουσίαν Του) οἱ ἄπιστοι, καὶ θὰ μείνουν κατάπληκτοι, ὅταν ἴδουν τὴν βασιλείαν τοῦ κόσμου (ἀνήκουσαν) εἰς τὸν Ἰησοῦν, λέγοντες· Ἀλλοίμονον σέ μᾶς, διότι Σὺ ἦσο, καὶ ἡμεῖς δὲν Σὲ ἐγνωρίσαμεν καὶ δὲν ἐπιστεύσαμεν εἰς Σὲ καὶ δὲν ἐμπιστευόμεθα εἰς τοὺς πρεσβυτέρους, οἱ ὅποιοι μᾶς προανήγγελλον περὶ τῆς σωτηρίας μας (διδάσκοντες ἡμᾶς τί ἔπρεπε νὰ κάμνωμεν διὰ νὰ σωθῶμεν)· καὶ τὸ σκουληκι τῶν (ποῦ θὰ τοὺς κατατρόγη, ἐπειδὴ ἦσαν ἀμαρτωλοὶ) ποτὲ δὲν θὰ τελειώσῃ (δὲν θὰ παύσῃ) καὶ ἡ φωτιά (ποῦ θὰ τοὺς καίῃ) ποτὲ δὲν θὰ σβύσῃ, καὶ θὰ καταστήσῃ τὸ θέαμα ὄλων τῶν ἀνθρώπων (τῶν δικαίων καὶ σωθέντων). 6. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς κρίσεως λέγει, ὅταν θὰ ἴδουν ἐκείνους ποῦ (ζῶντες μεταξύ μας) ἠσέβησαν (ἐχθρευόμενοι καὶ καταδιώκοντες ἡμᾶς) καὶ οἱ ὅποιοι ἀπεδείχθησαν ὅτι παρελογίζοντο (ἦσαν ἀνόητοι), ἀφοῦ δὲν ἠγνόησαν τὰς ἐντολάς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. 7. Οἱ δὲ δίκαιοι, οἱ ὅποιοι εὐδοκίμησαν εἰς τὴν ἀρετὴν (ἀπέδειξαν ἐνάρετον βίον) καὶ ὑπέμειναν τὰ βασανιστήρια (τὰς θλίψεις καὶ τὰς ταλαιπωρίας τοῦ βίου) καὶ ἐμίσησαν τὰς ἡδυπα-

---

νοῶν ἴσως τοὺς μὴ «πυκνότερον προσερχομένους» εἰς τὸν Ναὸν καὶ μὴ ἀρεσκομένους εἰς τὴν διδασχὴν τῶν «πρεσβυτέρων» 7. «εὐπραγήσαντες» δὲν ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ «εὐδοκίμησαντες», ἦτοι εὐτυχήσαντες, ἀλλὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ «καλῶς πολιτευθέντες», «καλὰ ἔργα» πράξαντες ἐν τῷ βίῳ των.—«ὑπομείναντες τὰς βασάνους» πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ κατὰ τὸ χωρίον Ἐβρ. 10,32: «πολλὴν ἀθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων» ἐν μαρτυρολογικῇ ἐννοίᾳ. — Οἱ «ἀστοχήσαντες» εἶναι, ὡς ἡ συνέχεια τῆς φράσεως ἀποδεικνύει, οἱ χριστιανοί, οἵτινες ἠρνήθησαν ἐν λόγῳ καὶ ἔργοις τὸν Χριστόν. Ὡς πρὸς τὸν ἕρον «ἀστοχήσαντες» πρβλ. Α' Τιμ. 1,6,6,21. Β' Τιμ. 2,18. Διδαχὴ 15,3. «ἀστοχῶν» = δὲν ἐπιτυχᾶνω τὸν στόχον, σφάλω, ἀπατῶμαι. Πρβλ. καὶ Πλουτ., Βίοι παράλληλοι, Γάλβας. 16: «βουλόμενος δὲ τῆς περὶ τὰς δωρεὰς ἀμετρίας καὶ πολυτελείας τοῦ Νέρωνος ἀποδεικνύει μεγάλην μεταβολὴν ἀστοχῶν ἐδοκεῖ τοῦ πρέποντος». Τὸ «ἀρνησάμενος» ὑπαινίσσεται καὶ προϋποθέτει τὴν καταπίεσιν, τοὺς βασανισμοὺς τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τῶν διωκτῶν των. Πρβλ. καὶ τὰ χωρία ἀνωτέρω παράγρ. 5,1 ἐ. 3,2 ἐ., 4,1 ἐ. — «πυρὶ ἀσβέστω»: πρβλ. Ματθ. 3,12. Μάρκ. 9,43. — «δόξαν διδόναι»: πρβλ. Ἀποκ. 4,9. 11,13. 14,7 κ.ά. — Ἡ περὶ τοῦ δικαστηρίου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ἀφήγησις τῶν χριστιανῶν «διδασκάλων» ἢ «πρεσβυτέρων», ὁ τρόμος τῶν ἀπίστων κατ' αὐτήν, ὁ θρίαμβος τῶν δικαίων, ἦτο πάντοτε εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς διὰ τοὺς χρι-

θείας τῆς ψυχῆς (τὰς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις τοῦ βίου), ὅταν θὰ ἴδουν ὅσους ἠστόχησαν (ἐπλανήθησαν) καὶ ἠρνήθησαν μὲ τὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα των τὸν Ἰησοῦν, κατὰ ποῖον φοβερὸν τρόπον τιμωροῦνται μὲ φοβεράς βασάνους μέσα εἰς τὸ ἄσβεστον πῦρ (τὴν φωτιὰ τῆς κολάσεως), θὰ δώσουν «δόξαν εἰς τὸν Θεὸν των» (θὰ δοξολογοῦν τὸν Θεὸν των) λέγοντες (συγχρόνως), ὅτι ὑπάρχει (εἶναι ἐνώπιόν μας) ἡ ἐλπίς ποὺ δικαιοῦνι ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος δουλεύει μὲ ὄλην του τὴν καρδιά εἰς τὸν Θεόν, (ἐκτελῶν τὰς ἐντολάς Του).

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

στιανούς κήρυκας τοῦ θείου λόγου συνήθης «τόπος». Πρβλ. σχετικῶς τὸ χωρίον τῆς Σοφ. Σολ. 5,1 ἐ.: «τότε στήσεται ἐν παρρησίᾳ πολλῇ ὁ δίκαιος κατὰ πρόσωπον τῶν θλιψάντων αὐτὸν καὶ τῶν ἀθετούντων τοὺς πόνους αὐτοῦ. Ἰδόντες παραθήσονται φόβῳ δεινῷ, καὶ ἐκστήσονται ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς σωτηρίας· ἐροῦσιν ἐν ἑαυτοῖς μετανοοῦντες καὶ διὰ στενοχωρίαν πνεύματος στενάξονται. Οὐ τὸ εἶναι ὄν ἐσχομέν ποτε εἰς γέλωτα καὶ εἰς παραβολὴν ὄνειδισμοῦ, οἱ ἄφρονες, τὸν βίον αὐτοῦ ἐλογισάμεθα μανίαν καὶ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ ἄτιμον· πῶς κατελογίσθη ἐν υἱοῖς Θεοῦ, καὶ ἐν ἀγίοις ὁ κληρὸς αὐτοῦ ἐστίν;...». Πρβλ. καὶ Βαρν. 7,9: «...ἔψονται αὐτὸν τότε τῇ ἡμέρᾳ... καὶ ἐροῦσιν· Οὐχ οὐ τὸ εἶναι ὄν ποτε ἡμεῖς ἐσταυρώσαμεν ἐξουθενήσαντες καὶ κατακεντήσαντες καὶ ἐμπτύσαντες; ἀληθῶς οὐ τὸ εἶναι ὄν ὁ τότε λέγων ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι». Μετὰ μεγαλυτέρου δὲ πάθους ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀπειλὴν κατὰ τῶν διωκτῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ Τερτυλλιανός, De spectaculis 30.

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»,
Ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι (140).

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Μεγάλη εὐκαιρία.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας ὑμωφία εἶναι ἰδιαίτερος πλουσία εἰς πνευματικούς χυμούς καὶ κατ' ἐξοχὴν ὥραία καὶ κατασκευαστικὴ κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστήν καὶ τὴν Μ. Ἑβδομάδα. Ὁ τακτικὸς λοιπὸν ἐκκλησιασμὸς καὶ ἡ συνειδητὴ συμμετοχὴ τῶν πιστῶν εἰς τὴν θεῖαν λατρείαν, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα πολλὴν τὴν ψυχικὴν ὠφέλειαν. Διὸ καὶ οἱ ποιμένες ὀφείλουσι νὰ κάμνουν τὸ πᾶν, ὥστε τὰ πνευματικὰ τῶν τέκνων νὰ παρακολουθοῦν ὅσον ἔνεστι πυκνότερον τὰς τελουμένας εἰς τοὺς ναοὺς ἱερός Ἀκολουθίας. Πρὸς τὸ καθήκον τοῦτο δὲ συνδέεται καὶ ἕν ἄλλο: ἡ λήψις μερίμνης, ὥστε ἡ τέλεισι τῆς θείας λατρείας νὰ γίνεται μὲ τάξιν, εὐκοσμίαν καὶ ἡσυχίαν, διὰ τὰ ἀποδίδη ἢ παρακολουθήσῃς τῆς καρπὸς πνευματικῆς ἀναλήψεως καὶ ἐποικοδομῆς. Τοιαῦται περίοδοι τοῦ λειτουργικοῦ ἔτους εἶναι ὄντως μεγάλαι εὐκαιρίαι διὰ τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας πρὸς φωτεινὴν στερέωσιν τῶν δεσμῶν τῶν μετ' Αὐτῆς.

Τὸ νόημα τῆς νηστείας.

Ἡ νηστεία εἶναι, κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον, ἴση κατὰ τὴν ἡλικίαν μὲ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ὅντως, ἡ ἐπιτολὴ τῆς ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἤδη ἐντὸς τοῦ Παραδείσου, ὅταν εἶπεν εἰς τοὺς πρωτοπλάστους νὰ μὴ τρώγουν ἕκ τινος τῶν ἐκεῖ καρποφόρων δένδρων. Δὲν εἶναι ὅμως ἡ νηστεία σκοπός, ἀλλὰ μέσον. Δοκιμάζει τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀφοσίωσίν μας εἰς τὸν Θεόν. Συντελεῖ δὲ εἰς τὸ νὰ αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ ἀπειώτερον ἔναντι τοῦ σώματος, ὥστε νὰ μεταλαμβάνη ἀπροσκόπτως τῶν δωρεῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Δυστυχῶς ὅμως, ὡς γνωστόν, δὲν ἔχουν ὅλοι οἱ πιστοὶ φωτεινὴν συνείδησιν ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο. Οὕτω, κατὰ τὰς περιόδους νηστείας, ὡς ἡ διανομένη νῦν Μ. Τεσσαρακοστή, παρατηρεῖ τις εἰς διαφόρους χριστιανούς, πὸν θέλουν νὰ λέγῳνται καὶ νὰ εἶναι εὐσεβεῖς καὶ ζηλωταί, ὅτι μὲ τὴν λιτοφάγιαν καὶ μόνην ἔχουν τὴν αἰσθησὶν μιᾶς ἀταρκειας εἰς τὰς πρὸς τὸν Θεὸν σχέσεις τῶν. Ἀγνοοῦντες τὸ πλήρες καὶ ὀρθὸν νόημα τῆς νηστείας, εἶναι βέβαιοι ὅτι ἀρέσκουν εἰς τὸν Κύριον τηροῦντες αὐτὴν, ἐνῶ ἀφήνεται εἰς ἁμαρτίας παντὸς εἶδους. Ἄς τονισθῇ

λοιπὸν ἢ ἐν προκειμένῳ ἀλήθεια εἰς τὰ πνευματικά των τέκνα ὑπὸ τῶν κατ' ἐνορίαν ποιμένων.

Ὁ μὴν τῆς Θεοτόκου.

Ὁ Μάριος, μὲ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἐυαγγελισμοῦ καὶ τοὺς Χαιρετισμούς, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν μὴν τῆς Θεοτόκου. Ἡ Ἐκκλησία, κατ' αὐτόν, ἀρξαμένου ἤδη τοῦ ἔαρος, προσφέρει εἰς τὴν Παναγίαν τὰ ἐξαίσια ἄνθη τῆς ἱερᾶς ὑμνωδίας, ἀποστάζοντα τὸ μύρον τῆς λαϊκῆς εὐσεβείας πρὸς τὴν Παρθενομήτορα, τὸ ἀνώτερον τῶν ποιημάτων τοῦ Ὑψίστου, ὡς τὴν χαρακτηρίζει που ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας ποίησις. Διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἡ Μαρία εἶναι ὄντως τὸ γλυκύτερον μετὰ τὸν Ἰησοῦν ὄνομα, τὸ καταφύγιον κάθε τεθλιμμένης καρδίας, ἡ πηγὴ παρηγορίας καὶ στηριξέως διὰ πάντας τοὺς πιστοὺς. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέγα καύχημα τῆς Ἐκκλησίας, μὲ τὸ ὁποῖον οὔτε καὶ αὐταὶ αἱ Ἀσώματοι Δυνάμεις δύναται νὰ συγκριθοῦν εἰς δόξαν. Ὁρθῶς παρατηρεῖ σύγχρονος θεολόγος μας ὅτι, ἂν εἶπαν τὸν Παῦλον Πρῶτον μετὰ τὸν Ἐνα, ἡ Παναγία εἶναι ἡ Μόνη μετὰ τὸν Ἐνα, τὸν Υἱόν τῆς. Ἡ πρὸς αὐτὴν λοιπὸν τιμὴ καὶ δικαία καὶ ὀρθὴ εἶναι, ἀποτελοῦσα μίαν ἐπὶ πλέον ἀπόδειξιν τῆς δογματικῆς εὐστοχίας τῆς Ὁρθοδοξίας.

Αἱ Ἀκολουθίαι τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος.

Κατὰ τὰς Ἀκολουθίας τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, συρρέουν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ πλήθη τέκνων τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα δὲν ἐκκλησιάζονται τακτικῶς. Τὸ κατανυκτικώτατον πνευματικὸν κλίμα τῶν Ἀκολουθιῶν τούτων, χάρις κυρίως εἰς τὴν ὑπέροχον ποίησιν καὶ τοῦ θέματος καὶ τῶν περὶ αὐτὸ ἱερῶν ὕμνων, εἰς πολλοὺς προκαλεῖ ἀσφαλῶς συντριβὴν ψυχικὴν καὶ διάθεσιν μετανοίας, εἰς ὀλίγους ὅμως δυστυχῶς φέρει μίαν ὀριστικὴν ἀνάηψιν. Διὰ νὰ γίνουν λοιπὸν περισσότεροι αὐτοὶ οἱ ὀλίγοι, ἀνάγκη, σὺν τοῖς ἄλλοις, νὰ ἐντυπωσιασθοῦν ἐπ' ἀγαθῷ καὶ ἀπὸ τὴν τάξιν, ἢ ὁποία πρέπει καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς νὰ ἐπικρατῇ εἰς τὴν τέλεσιν τῆς θείας λατρείας. Ἐὰν λάβουσι οἱ λειτουργοὶ μας τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα πρὸς τοῦτο, ποιῶντες σχετικὰ συστάσεις εἰς τοὺς ψάλτας, τοὺς νεωκόρους, ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐκκλησίασμα, φυσικὰ δὲ μὲ τὴν δέουσαν λεπιότητα καὶ διάκρισιν. Θὰ ὑπάρξουν ὁποσοδήποτε ψυχαί, μεταξὺ τῶν περιστατικῶς μόνον ἐκκλησιαζομένων, αἱ ὁποῖαι θὰ μετάσχουν καρποφόρως δι' αὐτὰς εἰς τὴν θείαν λατρείαν καὶ οὕτω θὰ κερδηθοῦν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἔτος τῆς γυναικός

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ*

Γ'

Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ παράδειγμα τῶν γυναικῶν, αἵτινες ἦσαν περὶ τὸν ἅγιον Ἰερώνυμον. Ὀνομαστὴ ἐξ αὐτῶν ἔμεινεν ἡ Πάουλα, ἣτις ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὴν Παλαιστίνην. Αὕτη ἴδρυσεν ἐκεῖ γυναικεῖαν μονήν, εἰς τὴν ὁποίαν προέστη ἡ ἰδία, ὡς καὶ ξενοδοχεῖα. Ἄξιον προσοχῆς ἔπειτα εἶναι καὶ τὸ παράδειγμα τῆς εὐγενοῦς ρωμαίας Μελανίας, ὡς καὶ τῆς ἐγγονῆς αὐτῆς Μελανίας τῆς νεωτέρας, τῶν ὁποίων ἡ δρᾶσις συνεδέθη μετὰ τοῦ Ρουφίνου. Καὶ γενικῶς εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπαντῶνται πλείσται γυναῖκες, λαβοῦσαι ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν. Πλησίον δὲ πασῶν αὐτῶν τῶν γνωστῶν γυναικείων φυσιογνωμιῶν, πλησίον τῶν γνωστῶν ὀνομάτων τῆς Μακρίνης, ἀδελφῆς τοῦ Μ. Βασιλείου, τῆς Ἀνθούσης, μητρὸς τοῦ Χρυσοστόμου, τῆς Νόννης, μητρὸς Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, τῆς Μοννίκης, μητρὸς τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, καὶ τόσων ἄλλων γνωστῶν ἁγίων γυναικῶν, ὑπάρχει τὸ ἀνόνημον πλῆθος τῶν ἠρωϊδῶν τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. «Ἐν γένει τόσην ἐπίδρασιν ἔσχεν ἡ γυνὴ καὶ τόσον σπουδαῖον πρόσωπον διεδραμάτισε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἰδρύσεως καὶ ἐξαπλώσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε ὁ κατὰ τὸν β' αἰῶνα ἀκμάσας πολέμιος τοῦ Χριστιανισμοῦ Κέλσος καλεῖ τὸν Χριστιανισμὸν θρησκείαν τῶν γυναικῶν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Λικίνιος ἐνόμισεν, ὅτι θὰ φέρῃ θανάσιμον κτύπημα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἐκδίδων νόμον.. δι' οὗ θὰ ἀπηγορεύετο εἰς τὰς γυναῖκας ἡ φοίτησις εἰς τοὺς ναοὺς» (Δ. Μπαλάνου, Ἡ θέσις τῆς γυναικός ἐν ταῖς θρησκευταῖς καὶ ἰδίως ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, 1910, σελ. 84).

Καθ' ὅλους τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐξηκολούθησεν ἡ γυναικεῖα δρᾶσις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Βεβαίως τὸ μοναχικὸν πνεῦμα

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 120 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5-6 τεύχους.

τὴν περιώρισεν, ἀλλὰ πάντοτε αὕτη εὔρε γόνιμον ἔδαφος πρὸς δρᾶσιν καὶ καρποφορίαν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ διακονίας.

Τὰ γυναικεῖα βυζαντινὰ μοναστήρια—ὅπως καὶ τὰ ἀνδρικά— διεκρίθησαν διὰ τὴν ἐξάσκησιν τῶν ἔργων τῆς ἀγάπης. Περιέθαλπον πτωχὰς γυναῖκας· παρείχον εἰς ἀπόρους γυναῖκας ὑφαντικὴν καὶ πλεκτικὴν ἐργασίαν, ἵνα μὲ τὰ κατασκευαζόμενα εἶδη ἐπενδύονται τὰ ὀρφανὰ τῶν ὀρφανοτροφείων, τὰ ὁποῖα εὐρίσκοντο πλησίον τῶν μοναστηρίων. Εἰς πολλὰ μοναστήρια ὑπῆρχεν ἐργοδότηρια ἀδελφῆ. Πολλαὶ ἐκ τῶν γυναικῶν μοναχῶν εἶχον ἰατρικὰς καὶ φαρμακευτικὰς γνώσεις καὶ περιέθαλπον ἀσθενεῖς γυναῖκας. Ἐντὸς τῶν ἀναφερθέντων ὀρφανοτροφείων αἱ μικραὶ τρόφιμοι ἐξεπαιδεύοντο συνήθως ὑπὸ γυναικῶν μοναχῶν. Αἱ ἀδελφαὶ ἐπέβλεπον τὰ ἀνατρεφόμενα κοράσια, ἵνα μανθάνουν ὑφαντικὴν, κέντημα, μουσικὴν καὶ ἄλλα χρήσιμα πράγματα. Ἐντὸς τῶν μοναστηρίων αὐτῶν ὑπῆρχον δύο κιβώτια, ὁ σκοπὸς τῶν ὁποίων ἐφαίνετο ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες ὑπάρχουν ἐπ' αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἐγράφετο «εἰς αἰχμαλώτων ἀνάρρυσιν», ἐπὶ τοῦ ἄλλου δὲ «εἰς πενήτων διατροφήν». Διὰ τῶν συλλεγομένων ἐν αὐτοῖς χρημάτων περιεθάλλοντο οἱ πάσχοντες καὶ ἐξηγοράζοντο αἰχμαλῶτοι, οἵτινες εἶχον συλληφθῆ ὑπὸ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν βαρβάρων. Πολλάκις αἱ ἀδελφαὶ ἀνεκούφισαν τοὺς αἰχμαλώτους, ἔλυσαν τὰ δεσμά των, ἐπότισαν μὲ τὸ δροσερὸν ὕδωρ τοῦ ξενείου των τοὺς διψῶντας, ἐπλυνον καλῶς τὰς πληγὰς τῶν τραυματιῶν, παρέσχον εἰς τὰ πεινῶντα παιδιά ἄρτον καὶ τυρόν, ἔδωσαν ὀλίγον τονωτικὸν οἶνον εἰς τοὺς γέροντας, τῶν ὁποίων ἔτριψαν μὲ προσοχὴν τὰ αἰμωδιῶντα μέλη. Ἀδελφαὶ «λουτράρισσαι» προσέφερον τὰς ὑπηρεσίας των, σαπωνίζουσαι καὶ σπογγίζουσαι μὲ τὰ σ π α ρ τ ῖ α (τζίβες) τὰς λουομένας ἀπελευθερωθεῖσας αἰχμαλώτους καὶ ὀδηγοῦσαι αὐτὰς εἰς ἀναπαυτικὰς κλῖνας. Γενικῶς, πλείσται ἐκ τῶν γυναικῶν μοναχῶν προσέφεραν ὀλόκληρον τὴν ζωὴν των ὡς μίαν διαρκῆ θυσίαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀγάπης.

Ἐκτὸς τῶν γυναικείων μοναστηρίων καὶ μάλιστα ὄχι μόνον παραλλήλως πρὸς αὐτά, ἀλλὰ καὶ πολὺ πρὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν—

πιθανῶς ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς — ἐμφανίζεται ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἐκκλησίας ὀργανωμένη γυναικεία δρᾶσις, ἐκπροσωπούμενη κυρίως ὑπὸ τῆς τάξεως τῶν «διακονισσῶν».

Χαρακτηριστικὴ ἐκδήλωσις τῆς μεγάλης σημασίας, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδεν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν θεσμόν τῶν διακονισσῶν, εἶναι τὸ ὅτι αὕτη ἐγκαθίστα ταύτας εἰς τὸ ἱερὸν λειτουργημᾶ των δι' εἰδικῆς «χειροτονίας», ἡ ὁποία ἐτελεῖτο μόνον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου διὰ προσευχῆς καὶ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν. Ἡ «χειροτονία» τῶν διακονισσῶν ἐπομένως ἦτο λειτουργικὴ πράξις, ἀνάλογος πρὸς τὴν τῆς χειροτονίας τοῦ διακόνου.

Εἶναι πράγματι ἀξιοθαύμαστος ἡ θέσις, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Χριστιανισμὸς ἀνύψωσε τὴν γυναῖκα ἐν τῷ προσώπῳ τῆς διακονίσσης. «Ἡ πρῶην παραγνωρισμένη γυναῖκα τώρα παραστέκει εἰς τὸ θυσιαστήριον· ἀπὸ τὸν περιφρονημένον γυναικωνίτην ὑψώνεται εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων» (Ἡλία Μαστρογιαννοπούλου, Ἡ Ἐκκλησία τῶν μαρτύρων, Ἀθῆναι, 1959, σελ. 127). Γενικῶς ἄξιον ἐξάρσεως εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἐνῶ αἱ χειροθεσίαι τῶν κατωτέρων κληρικῶν (ψάλτου, ἀναγνώστου, ὑποδιακόνου) τελοῦνται ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Θείας Λειτουργίας, ἡ χειροτονία τῆς διακονίσσης ἔχει ἀπόλυτον μορφολογικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς χειροτονίας τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν (διακόνου, πρεσβυτέρου κ.λ.π.), γινομένη ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ ἐμπροσθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἁγίαν ἀναφοράν, ἥτοι εἰς ἐξόχως ἱερὰν στιγμήν.

Χαρακτηριστικαὶ εἶναι μερικαὶ ἐκφράσεις τῶν εὐχῶν, αἵτινες ἀνεγινώσκοντο ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου κατὰ τὴν χειροτονίαν τῆς διακονίσσης. Οὕτω, κατὰ τὰς Ἀποστολικὰς Διαταγὰς, ὁ ἐπίσκοπος ἤρχετο πρὸς τὸν Θεὸν λέγων: «Ἔπι δε ἐπὶ τὴν δούλην σου τήνδε, τὴν προχειριζομένην εἰς διακονίαν, καὶ δὸς αὐτῇ Πνεῦμα ἅγιον...».

Κατὰ τὴν βυζαντινὴν «ἀκολουθίαν ἐπὶ χειροτονίᾳ διακονίσσης» ὁ ἐπίσκοπος, πρὸς τοῖς ἄλλοις, εὐχεται τὰ ἑξῆς: «Ὁ

Ο ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΑΔΑ *

Ἡ Ἱεραρχία ἀνέθεσε καὶ πάλι σὲ Ἐπιτροπὴ τὴν ἐπεξεργασία τῶν ἀπόψεων ποὺ ἀκούσθησαν τότε. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς Μητροπολίτας Μεσσηνίας, Κασσανδρείας, Μαντινείας, Δράμας, Καρυστίας καὶ Καλαβρύτων.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐργάσθηκε καὶ τελικὰ ἡ Διαρκὴς Ἱ. Σύνοδος στὶς 25 Φεβρουαρίου 1932 ἐδημοσίευσε καὶ ἔστειλε στοὺς Ἱεράρχας τὸν εἰδικὸ Ὅργανισμό καὶ τὸν εἰδικὸν Κανονισμό τῶν μονῶν. Ὁ Ὅργανισμὸς αὐτὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ 11 ἄρθρα ποὺ προέβλεπαν τὸν ὄρισμὸ σὲ κάθε Μητρόπολι «ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατὸν» μιᾶς προτύπου Μονῆς, ὅπου θὰ λειτουργοῦσε σχολὴ «πρὸς καταρτισμὸν καὶ τελειοποίησιν τῶν μοναχῶν καὶ τῶν δοκίμων, ὥστε οὗτοι νὰ καταστῶσιν ἱκανοί, ὅπως ἀναλάβωσιν ἐν καιρῷ α) τὴν θρησκευτικὴν, ἠθικὴν, πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ, καὶ β) τὴν συστηματικὴν ἐξάσκησιν τῆς φι-

---

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 125 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5-6 τεύχους.

Θεός..., ὁ οὐκ ἀνδράσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς γυναιξὶ δωρησάμενος τὴν χάριν καὶ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου Σου Πνεύματος· Αὐτὸς καὶ νῦν, Δέσποτα, ἐπίδε ἐπὶ τὴν δούλην Σου ταύτην· καὶ προσκάλεσαι αὐτὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς διακονίας σου, καὶ κατὰ πεμψον αὐτῇ τὴν πλουσίαν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Σου Πνεύματος...».

Εἰς ἑτέραν εὐχὴν τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας λέγει ὁ ἐπίσκοπος: «Δέσποτα Κύριε, ὁ μηδὲ γυναῖκας ἀναθεμένως ἑαυτὰς καὶ βουληθείσας καθ' ὃ προσῆκε λειτουργεῖν τοῖς ἁγίοις οἴκοις Σου ἀποβαλλόμενος, ἀλλὰ ταύτας ἐν τάξει λειτουργῶν προσδεξάμενος· δώρησαι τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Σου Πνεύματος καὶ τῇ δούλῃ Σου ταύτῃ...».

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

λανθρωπίας». Στή σχολή αὐτή θά φοιτοῦσαν «ὄσοι μοναχοὶ καὶ δόκιμοι, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Μητροπολίτου, εἶναι ἐπιδεκτικοὶ μορφώσεως», θά ἐδιδάσκοντο δὲ μαθήματα ἀνάλογα, δηλ. θεωρητικὰ καὶ πρακτικά. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν των ἀπὸ τὴν σχολή οἱ μοναχοὶ θά ἀνελάμβαναν «μετὰ ζήλου, κατὰ τὰς ὑποδείξεις καὶ διαταγὰς τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου, τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ἱερῶν σκοπῶν τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἥτοι τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου λόγου, τῶν κατηχητικῶν σχολειῶν, τῆς Ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν διαφόρων Τεχνῶν», περὶ τῶν ὁποίων προέβλεπεν ὁ εἰδικὸς Κανονισμὸς. Ἰδιαίτερη μνεία ἐγένετο γιὰ τὴν ἀνάγκη ἰδρύσεως Ὀρφανοτροφειῶν μέσα στὶς πρότυπες αὐτὲς μονές. Σκοπὸς τοῦ μέτρου ἦταν ἡ στρατολόγησις δοκίμων ἀπὸ τὶς τάξεις τῶν ὀρφανῶν, ποὺ ἔχοντας ἀνατραφῆ μέσα σὲ μοναστηριακὸ περιβάλλον τόσα χρόνια, ἦταν πολὺ πιθανὸν νὰ ἀγαπήσουν τὸν μοναχισμό καὶ νὰ ζητήσουν νὰ γίνουν μοναχοί. Αὐτὰ σὲ γενικὲς γραμμὲς προέβλεπε ὁ εἰδικὸς Ὀργανισμὸς¹¹⁷ ποὺ ὅπως γίνεται φανερό, προέβαλλε τὴν κοινωνικὴ περισσότερο μορφή τοῦ μοναχισμοῦ, ἴσως γιὰ τὸ ἔτσι πίστευε πὼς δικαιώνεται στὰ μάτια τοῦ κόσμου ἡ ὕπαρξις του.

Παράλληλα δημοσιεύθηκε, ὅπως εἶπαμε, καὶ ὁ εἰδικὸς Κανονισμὸς τῶν μοναστηρίων, ποὺ εἶχε 27 ἄρθρα. Ὁ Κανονισμὸς αὐτὸς προέβλεπε τὴν γενικὴ εἰσαγωγή στὶς μονές τῆς Ἐκκλησίας τοῦ κοινοβιακοῦ συστήματος, τὰ καθήκοντα δηλ. τὶς διακονίεζ ἢ διακονήματα τῶν μοναχῶν, τὶς ἐκτὸς τῆς μονῆς ἐργασίες, τὴ δυνατότητα τῶν μοναχῶν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ καλλιτεχνικὲς ἐργασίες, ὅπως ἀγιογραφία κλπ. καὶ περὶ τῶν γενικῶν καθηκόντων τῶν μοναχῶν¹¹⁸.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Δημητριάδος ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

117. Βλ. ἐν Αἱ Συνοδικαὶ Ἐγκύκλιοι, τ. Α', σ. 588-591.

118. Βλ. ἐνθ' ἄνωτ., σ. 591-597.

Ποιμαντικά θέματα**Η ΑΥΛΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ**

Αἱ μεγάλαι ἡμέραι τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου, τὰς ὁποίας ἤδη προσεγγίζομεν, εἶναι πλούσιαι εἰς μικρὰ ἀλλὰ πολυσήμαντα περιστατικά. Αἱ εἰκόνες τῶν ἐπὶ μέρους γεγονότων τῆς συλλήψεως, τῆς σταυρώσεως καὶ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, περιέχουν προκλήσεις, αἱ ὁποῖαι, εἰς κάθε ἐποχὴν, ἔχουν ἕν ἰδιαίτερον νόημα.

Ἴσως ὁ σύγχρονος ποιμὴν εἶναι ὑποχρεωμένος, μεταξύ ἄλλων χαρακτηριστικῶν περιστατικῶν, νὰ προσέξῃ ἰδιαίτερος ὅτι διεδραματίσθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως (Ἰω. 18, 15-27) καὶ ἀφορᾷ κυρίως εἰς τὴν συμπεριφορὰν τοῦ Πέτρου. Πέρα δὲ ἀπὸ κάθε συγκεκριμένη ἄλλην λεπτομέρεια, ὀφείλει ἰδιαίτερος νὰ ἐπισημάνῃ τὴν ἀπότομον ἀλλαγὴν τῆς νοοτροπίας καὶ ψυχικῆς διαθέσεως τοῦ δυναμικοῦ τούτου μαθητοῦ τοῦ Κυρίου. Ὁ ἔτοιμος πάντοτε καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ τοῦ Διδασκάλου, ἤδη ἀρνεῖται αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἀρχιερέως.

Ἡ εἰκόνα τῆς αὐλῆς, μὲ τὴν ἀνημμένην «ἀνθρακίαν» καὶ τοὺς πέριξ αὐτῆς θερμαινόμενους δούλους καὶ ἄλλους θαμῶνας τοῦ ἀρχιερατικοῦ οἴκου, εἶναι ἡ εἰκόνα ἐνὸς ὀρισμένου *κ ο ι ν ω ν ι κ ο ὕ* περιβάλλοντος. Τὸ περιβάλλον αὐτὸ δὲν εἶναι τὸ περιβάλλον τοῦ Ἰησοῦ. Εἶναι τὸ περιβάλλον μιᾶς κοινωνίας, ἡ ὁποία ἀντιδρᾷ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ναζωραίου Διδασκάλου. Μάλιστα ἡ ἀντιδρασίς αὐτῆ εἶναι σαφῶς ἐχθρική καὶ διατὶ ὄχι «πανοῦργος». Ἐν ὀρισμένον κοινωνικὸν σύνολον φιλοδοξεῖ, διὰ ποικίλων ἐχθρικῶν ἐνεργειῶν, νὰ ἐμποδίσῃ καὶ τελικῶς νὰ καταστρέψῃ τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ.

Ὡς φαίνεται λοιπὸν ἐκ τῆς γνωστῆς ἀντιδράσεως τοῦ Πέτρου μέσα εἰς τὸ περιβάλλον αὐτό, οὗτος δὲν ἦτο ἔτοιμος νὰ βιώσῃ, ὡς ὀφείλει, τὸν ἀρνητισμὸν καὶ τὴν ἐχθρικήν ἀτμόσφαιραν τῆς ὥρας ἐκείνης. Ὁ φόβος ἀποδεικνύεται τελικῶς ὡς τὸ ἐπικρατοῦν συναίσθημα μέσα εἰς τὸ «σκότος» τῆς νυκτὸς ἐκείνης.

Βεβαίως ὁ Πέτρος ἀγαπᾷ τὸν Διδάσκαλον. Ὅσον δύναται, συμπορεύεται εἰς τὴν δραματικὴν ἐκείνην πορείαν Του. Τὸν ἀκολουθεῖ εἰς τὴν πλεόν συγκλονιστικὴν ὥραν τῆς ἐπιγείου ζωῆς Του. Τὸν συμπονεῖ ἀπεριόριστως.

Ἐν τούτοις οὐσιαστικῶς εἶναι κυριευμένος ἀπὸ τὸν φόβον. Φοβεῖται καὶ ἴσως δὲν γνωρίζει πόσον φοβεῖται, καθὼς δέχεται

νά εισέλθῃ, κατόπιν τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Ἰωάννου, εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ ἀρχιερέως. Μάλιστα ὁ αὐθόρμητος (ἀνακλαστικός) τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἀρνεῖται τὸν Διδάσκαλον, καὶ ἐπίσης ἐκεῖνος ὁ φοβερός ὄρκος καὶ ὁ ἀναθεματισμός, ἀποκαλύπτουν ἓνα πολὺ ἐσωτερικὸν φόβον. Ἐνα ἐσωτερικευμένον πανικόν! Ἐὰν δὲ ὁ Πέτρος ἦτο ἐνήμερος τοῦ ἐσωτερικοῦ πανικοῦ, ὑπὸ τοῦ ὁποῖου ἦτο κυριευμένος, ἀσφαλῶς δὲν θὰ εἰσῆρχετο εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ ἀρχιερέως. Ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι δὲν ἐγνώριζε πόσον φοβισμένος ἦτο. Ὁ καρδιογνώστης ὁμως Διδάσκαλος εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὸν ἀλέκτορα τὸ ἔργον νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς τὸν Πέτρον πόσον φοβισμένος ἦτο.

Ὁ σύγχρονος ποιμὴν ὀφείλει ἀκριβῶς νὰ σταθῇ μὲ προσοχὴν ἐνώπιον τοῦ φόβου τούτου τοῦ Πέτρου. Ἴσως ὠρισμένοι ποιμένες δὲν γνωρίζουν ἀκριβῶς πόσον φοβοῦνται τὸ σύγχρονον κοινωνικὸν περιβάλλον. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὑπεμνήσθη διὰ τῶν νεωτέρων ψυχολογικῶν πορισμάτων τὸ γεγονός ὅτι διουῦμεν πολλάκις καταστάσεις, τὰς ὁποίας δὲν γνωρίζομεν, ὁ ποιμὴν καλεῖται νὰ ἐνδιαφερθῇ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν ἀναγνώρισιν καὶ συνειδητοποίησιν τοιούτων καταστάσεων. Ὁ συνεχῶς ἐντεινόμενος ἀρνητισμὸς τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος προκαλεῖ ἀνεπιγνώστους ἀντιδράσεις ἐντὸς τῆς προσωπικότητος τοῦ ποιμένου, ὁ ὁποῖος ἐξ ἄλλου καλεῖται νὰ διαδραματίσῃ ἓνα σπουδαῖον κοινωνικὸν ρόλον.

Ὅπως λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Πέτρου, οὕτω καὶ εἰς κάθε ἄλλην περίπτωσιν εἰσόδου εἰς ἓνα ξένον πρὸς τὸ περιβάλλον τοῦ Ἰησοῦ κοινωνικὸν κύκλον, ἀπαιτεῖται προηγουμένως ἀνάλογος ψυχοπνευματικὴ προετοιμασία. Κυρίως προετοιμασία ἀναφερομένη εἰς τὴν συνειδητοποίησιν ἐνὸς τοιούτου φόβου. Διότι συνήθως ὁ σύγχρονος ποιμὴν, ἐξερχόμενος τῆς οἰκίας του, δὲν εἰσέρχεται εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλ' εἰς τὴν «αὐτὴν τοῦ ἀρχιερέως». Εἰς ἓν κοινωνικὸν περιβάλλον, τὸ ὁποῖον δρᾷ ἀρνητικῶς. Ὁ κίνδυνος τοῦ ἀρνητισμοῦ τούτου ἀπειλεῖ ἰδιαιτέρως τὸν ποιμένα, ὁ ὁποῖος δὲν γνωρίζει πόσον φοβεῖται «τὴν αὐτὴν τοῦ ἀρχιερέως». Ἄς φροντίσῃ λοιπὸν νὰ τὸ μάθῃ διὰ μιᾶς ἡρωϊκῆς αὐτογνωσίας, «πρὶν ἀλέκτωρ φωνήσῃ».

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ ΤΙΝΑ ΜΕΤΡΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΝ ΠΡΟΟΔΟΝ

ΚΑΙ ΑΝΥΨΩΣΙΝ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΚΛΗΡΟΥ *

Δέον ὅμως ἐνταῦθα νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι σήμερον, ὡς Ὁρθόδοξος Ἑλλαδικὴ Ἐκκλησία, προβληματιζόμεθα ἕνεκεν τῆς ἐλλείψεως ἱκανοῦ ἀριθμοῦ θεολογικῶς καλῶς κατηρτισμένων Κληρικῶν, καθ' ὅσον οἱ ἤδη ὑπάρχοντες θεολόγοι, ἢ ἕτεροί τινες ἔχοντες ἀνωτέραν πῶς κατάρτισιν, δὲν ἐπαρκοῦσι διὰ τὰς πραγματικὰς ποιμαντικὰς ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας, αἵτινες συνεχῶς αὐξάνουσι.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, βεβαίως, ἡ Διοικοῦσα Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, προβληματιζομένη, καταβάλλει ἀξιόλογον προσπάθειαν, διὰ τῆς Ἱερατικῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἵνα προετοιμασῇ κατάλληλα στελέχη - Κληρικούς, δυναμένους νὰ παρουσιάσωσι ὀρθῶς εἰς τὸν κόσμον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐρμηνεύσωσιν αὐτό, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐργασθῶσιν εἰς τὸν κόσμον, ὡς καλοὶ ποιμένες, ἀνταποκρινόμενοι οὕτω εἰς τὰ προβλήματα καὶ τὴν ἀγωνίαν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου.

Ἡ ἔλλειψις ἱκανοῦ ἀριθμοῦ προητοιμασμένων Κληρικῶν, δυναμένων νὰ ἀνταποκριθῶσιν ἐπαρκῶς εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, εἶναι σήμερον ἓν ἐκ τῶν πλέον βασικῶν, ἴσως, προβλημάτων τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀγάπη ἡμῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, καθ' ὅσον ἐκτὸς τοῦ περιβάλλοντος χώρου τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἄνθρωπος καθίσταται δυστυχῆς, ὡθεὶ ἡμᾶς ἐνταῦθα, ἵνα ἐκθέσωμεν ποιμαντικά τινὰ μέτρα, ἅτινα, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, δύναται νὰ συμβάλωσιν εἰς τὴν πνευματικὴν πρόοδον καὶ ἀνύψωσιν τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου, χωρὶς βεβαίως νὰ ὑποστηρίζωμεν, ὅτι ταῦτα εἶναι τὰ μοναδικά, καθ' ὅσον ἢ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἀγάπη παντὸς ὑπὲρ αὐτῆς ἐργαζομένου δύναται νὰ «ἐφευρίσκη» ποικίλα μέτρα, ἐξυηηρετοῦντα τὴν ἐν Χριστῷ ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐδραίωσιν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ.

Ἐν τοῖς ἐπομένοις δέ, τὰ ἐν λόγῳ προτεινόμενα ποιμαντικά μέτρα, διὰ λόγους μεθοδολογίας, τὰ παραθέτομεν ὑπὸ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 130 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5-6 τεύχους.

δύο μορφάς: α) Μέτρα διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνύψωσιν τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου, καὶ β) Μέτρα διὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν καὶ Ἱερατικὴν Ἐκπαίδευσιν τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου.

Α. Μέτρα διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνύψωσιν τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου.

Προτείνεται ἡ διοργάνωσις Ἱερατικῶν Σεμιναρίων ἐπὶ διαφόρων ποιμαντικῶν, κοινωνικῶν καὶ λοιπῶν θρησκευτικῶν θεμάτων, εἰς ἃ νὰ συμμετέχωσιν ἐκπρόσωποι τῶν Ἱ. Μητροπόλεων καὶ οἱ ὅποιοι ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς ἐπαρχίας των θὰ ἐπιτελοῦν τὸ ἔργον τοῦ εἰσηγητοῦ εἰς τὰ ἀνά τὰς Ἱ. Μητροπόλεις συγκαλούμενα Ἱερατικά Συνέδρια.

Θεωρεῖται ἀναγκαία ἡ διοργάνωσις Ἱερατικῶν συνάξεων, εἰς τὰ πλαίσια τῶν Ἱ. Μητροπόλεων, ἀπάντων τῶν ἱερέων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, ἐνίστε δὲ καὶ κατὰ περιφερείας τῆς ἰδίας Ἱ. Μητροπόλεως, ἔνθα θὰ ἀναπτύσσωνται καὶ συζητῶνται ποιμαντικά προβλήματα καὶ σοβαρὰ διὰ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Μητροπόλεως καὶ ἐνορίας θέματα, διὰ συμμετοχῆς Ἐπισκόπου καὶ Πρεσβυτέρων, ἐνίστε δὲ καὶ Λαϊκῶν, εἰς χῶρον κατάλληλον καὶ ἐν τῷ πλαίσιῳ ὑποδειγματικῶν λατρευτικῶν ἐκδηλώσεων· εἰς τὰς συνάξεις ταύτας θὰ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ ἀναπτύσσηται ἡ ἀναγκαιοτάτη διὰ τὴν Ἐκκλησίαν στενωτάτη ἀρμονικὴ σχέσις Ἐπισκόπου καὶ Πρεσβυτέρων, εἴτε ὁμαδικῶς, εἴτε καὶ κατ' ἰδίαν, ὥστε καὶ διὰ τούτων νὰ ἐδραιουῖται ἡ ἐνότις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Συνιστᾶται ἡ διοργάνωσις, εἰς τὰς Ἱεράς Μητροπόλεις, ἅπαξ ἢ δις τοῦ ἔτους, Ἱερατικῶν Συνεδρίων εἰς Ἱεράς Μονὰς ἢ λοιποὺς Θρησκευτικοὺς χώρους, ἔνθα τῇ συμβολῇ Ἐπισκόπου, Κληρικῶν ἢ καὶ Λαϊκῶν Θεολόγων θὰ γίνεται κατόπιν εἰσηγήσεων ἢ μελέτη, ὁ συμπροβληματισμός, ἡ συζήτησις καὶ ἡ λήψις συγκεκριμένων ἐφαρμοσίμων ἀποφάσεων ἐπὶ φλεγόντων ποιμαντικῶν καὶ ἐκκλησιολογικῶν θεμάτων. Συγχρόνως ὁ Ἐπίσκοπος θὰ ἀναθέτῃ εἰς τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἐπαρχίας του τὴν ἀνάγκωσιν συγκεκριμένων καταλλήλων θρησκευτικῶν καὶ ἐποικοδομητικῶν βιβλίων καὶ περιοδικῶν, θὰ ἐξετάζη δὲ γραπτῶς ἢ καὶ προφορικῶς αὐτοὺς διὰ τῶν στελεχῶν του (Πρωτοσυγκέλλου, Ἱεροκλήρυκος κ.ἄ.) εἰς εὐθετον χρόνον, πληροφορῶν τοὺς Ἱερεῖς, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ ἐπίδοσις των θὰ λαμβάνηται σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ἀκόμη καὶ διὰ τὴν καθόλου προαγωγὴν των.

(Συνεχίζεται) Ἀρχιμ. ΤΙΜΟΘΕΟΣ ΤΡΙΒΙΖΑΣ, πτ.Θ. Μ. Ph.

Η ΧΑΡΑ ΚΑΙ ΟΙ ΧΑΡΕΣ

Ένα σοβαρώτατον πρόβλημα πού απασχολεί κάθε άνθρωπο είναι τὸ πρόβλημα τῆς χαρᾶς. Τί εἶναι, ὅμως, χαρά; Ὅλοι δισυθανόμεθα καὶ γνωρίζομε περίπου τί σημαίνει χαρά: θὰ μᾶς ἦταν, ἐν τούτοις, πολὺ δύσκολο νὰ δώσωμε ἕναν ὀρισμὸ τῆς χαρᾶς. Γι' αὐτὸ ἄς περιοριστοῦμε ἐδῶ νὰ καθορίσωμε τὴν σχέσι πού ὀφίσταται μεταξὺ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀπολαύσεως.

Πράγματι, ποία εἶναι ἡ σχέσις τῆς χαρᾶς μὲ τὶς χαρὲς τῆς ζωῆς; Εἶναι ἕνας διαχωρισμὸς, πού δὲν τὸν κάνομε συνήθως. Ἄξιζει ὅμως τὸν κόπο νὰ συγκεντρώσωμε σ' αὐτὸν σήμερα τὴν προσοχή μας. Γιατί πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ διαστείλωμε τὴν ἔννοια τῆς χαρᾶς ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἀπολαύσεως καὶ τῶν ποικίλων ἱκανοποιήσεων πού παρέχει ἡ ζωὴ.

Ἡ χαρὰ δὲν εἶναι ἀναγκαῖο σύνδρομο ἢ ἐπακόλουθο τῆς ἀπολαύσεως. Ὑπάρχει ἀπόλαυσις χωρὶς χαρὰ. Καὶ ὅπου ὑπάρχει χαρὰ, δὲν προϋποτίθεται ἀπαραιτήτως ἢ ἀπόλαυσις. Εἶναι δυνατόν μάλιστα κάποτε νὰ ὑπάρχη ἡ χαρὰ ἀκόμη καὶ στὸν πόνο καὶ ὄχι στὴν ἀπόλαυσι. Εἶναι, λέγει ἕνας σύγχρονος φιλόσοφος, εὐκολώτερο νὰ συνδυάσωμε πόνο καὶ χαρὰ ἢ ἀπόλαυσι καὶ χαρὰ. Αὐτὸ δὲν σημαίνει βέβαια πὼς γιὰ νὰ κατακτήσῃ κανεὶς τὴν χαρὰ πρέπει νὰ ἀποκλείσῃ ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ κάθε ἀπόλαυσι, κάθε χαρὰ τῆς ζωῆς. Ὅχι! Ἄλλὰ πρέπει νὰ γνωρίζῃ τοὺς ὄρους, πού ἐπιτρέπουν στὴν ἀπόλαυσι καὶ τὴν χαρὰ νὰ συμβαδίζουν.

Ὑπάρχει ἀπόλαυσις πού ὄχι μόνον δὲν προσφέρει χαρὰ, ἀλλὰ ὅπως λέγει ἕνας Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μας πρὸς καιρὸν μόνον γλυκαίνει τὸν λάρυγγα, ὕστερον δὲ πικρότερον χολῆς ποιεῖται τὰς ἀντιδόσεις. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀπόλαυσι, πού παρέχει ὁ ἀπογυμνωμένος ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινο περιεχόμενον ἐρεθισμὸς, μὲ ὅποιονδήποτε τρόπο, τῶν αἰσθήσεων. Μιὰ τέτοια ἀπόλαυσι, στὴν ὁποία δὲν συμμετέχει ὁ ὅλος ἄνθρωπος σὰν ψυχὴ καὶ σῶμα, ὅπως βγήκε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ δημιουργοῦ του, δὲν ἐξασφαλίζει τὴν χαρὰ. Γιατί εἶναι κάτι κατώτερο τοῦ ἀνθρώπου κάτι ζωῶδες. Στὴν περίπτωσι αὕτη ὁ ἄνθρωπος, ἀδιαφορῶντας γιὰ κάθε ἠθικὸ φραγμὸ, καταπατῶντας κάθε συναίσθησι εὐθύνης κυνηγᾷ τὴν ἀπόλαυσι γιὰ τὴν ἀπόλαυσι. Τὴν ἡδονὴ γιὰ τὴν ἡδονή. Σ' ἕνα ἀπεγνωσμένο κυνηγητό, πού δὲν ὀδηγεῖ στὴν κατάκτησι τῆς χαρᾶς, ἀλλὰ στὴν ἀπογοήτευσι καὶ τὸν κόρο.

Και μιὰ ἀπὸ τὶς ρίζες ποὺ ὠθεῖ τὸν ἄνθρωπο στὸ κυνηγητὸ αὐτὸ τῆς ἡδονῆς, τῆς ἀπολαύσεως, εἶναι τὸ ὀδυνηρὸ συναίσθημα τοῦ ἐσωτερικοῦ κενοῦ.

Κενὸ σημαίνει τὸ νὰ μὴν ἔχη κανεὶς καμμία γνήσια σχέσι μὲ τὰ πράγματα, τὰ πρόσωπα, τὶς πνευματικὲς πραγματικότητες. Σημαίνει νὰ μὴν ἔχη καμμιά σχέσι μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του. Γι' αὐτὸ ζητᾶμε νὰ ξεφύγωμε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας καὶ ἀπ' τὴν μοναξιά μας. Μὰ ὅσο κυνηγᾶμε ἀπλῶς τὴν ἀπόλαυσι, δὲν μπορούμε νὰ ἐπιτύχωμε τὴν χαρὰ μιᾶς πραγματικῆς γνησίας συναντήσεως μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τὸν κόσμο τους. Καὶ ἔτσι κάνομε ἀπλῶς κακὴ πρῆσι τῶν ἄλλων προσώπων ἢ πραγμάτων ποὺ τὰ βλέπομε σὰν πηγὲς μόνον ἱκανοποιήσεώς μας. Μὰ ἡ ἱκανοποίησι αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ δημιουργικὴ ἱκανοποίησι ποὺ μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν χαρὰ! Καὶ διατρέχομε ἓνα θανάσιμο κίνδυνο: Νὰ μὴν βροῦμε ποτέ, νὰ μὴν νοιώσουμε ποτέ τὴν χαρὰ. Γιατί, προσπαθώντας νὰ ὑπερνικήσουμε τὸ κενὸ μας μὲ τὶς ἀπολαύσεις, κάνομε τὴν χαρὰ ἀδύνατη.

Τὴν χαρὰ ἀδύνατη. Κι' ὅμως, ὀλόκληρο τὸ βιβλίον ποὺ λέγεται χαροῦμενο ἄγγελμα («τὸ Εὐαγγέλιον»), εἶναι γεμάτο παρορμίσσεις χαρῆς· «Χαίρετε» εἶναι τὸ σύνθημα ποὺ κυριαρχεῖ. Εἶναι ἡ κεντρικὴ γραμμὴ ποὺ ἔδωσε τὸν χαρακτηρισμὸ στὸ βιβλίον.

Πρέπει, λοιπόν, γιὰ νὰ κατακτήσουμε τὴν χαρὰ αὐτή, γιὰ τὴν ὁποία μᾶς μιλεῖ τὸ Εὐαγγέλιον, ν' ἀπαρνηθοῦμε ὅπωςδὴποτε κάθε ἀπόλαυσι; Χαρὰ καὶ ἀπόλαυσις ἀποκλείουν ἢ μία τὴν ἄλλη; Ἡ χαρὰ τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἀντίθετη στὶς χαρὲς τῆς ζωῆς;

Κάθε ἄλλο! Γιατί ἡ ἴδια ἡ ζωὴ μὲ τὶς χαρὲς τῆς εἶναι δημιουργημα τοῦ Θεοῦ. «Τὰ πάντα ὑμῶν ἐστὶ», λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Καὶ «πᾶν κτίσμα καλὸν μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον». Ἡ περιφρόνησις καὶ ἡ ὑποτίμησις αὐτῶν ποὺ προσφέρει ἡ ζωὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀσκητικoὺς Πατέρας μας σὰν ἓνα εἶδος βλασφημίας ἀπέναντι τοῦ Δημιουργοῦ.

Ἡ πλήρωσις τοῦ κέντρου τῆς ὑπάρξεώς μας,—αὐτὴ εἶναι ἡ χαρὰ γιὰ τὴν ὁποία μᾶς ὁμιλεῖ τὸ Εὐαγγέλιον—δὲν ἀποκλείει τίς μερικὲς καὶ περιφερειακὲς πληρώσεις ποὺ προσφέρουν οἱ χαρὲς τὶς ζωῆς. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ τονίσωμε μὲ τὴν ἴδια ἔντασι ποὺ διαστείλαμε τὴν ἔννοια τῆς χαρῆς ἀπὸ τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ἀπόλαυσι. Πρέπει νὰ στρεφώμεθα ὄχι μόνον ἐναντίον ἐκείνων ποὺ κυνηγοῦν τὴν ἡδονὴν γιὰ τὴν ἡδονήν, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον ὧσων,

ἀπὸ ἐσφαλμένη ἀντίληψι τῆς χαρᾶς τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπορρίπτουν τὴν ἀπόλαυσι, μόνο ἐπειδὴ εἶναι ἀπόλαυσις.

Ὁ ἄνθρωπος, πέρα ἀπὸ τὸ ὅτι ἱκανοποιεῖ ζωϊκὰς ἀνάγκας του, εὐχαριστεῖται ὅταν π.χ. τρώγῃ καὶ πίνῃ. Φαγητὸ καὶ ποτὸ εἶναι μερικὲς συνεχῶς ἐπαναλαμβανόμενες πληρώσεις τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως γιὰ ζωὴν. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀπολαύσεις, ποὺ δίδουν χαρὰ τῆς ζωῆς. Ὁ ἄνθρωπος νοιώθει χαρὰ στὸ παιγνίδι, στὸ τραγούδι, στὴν ὁμορφιὰ τῆς φύσεως, στὴν ἔκστασι τῆς ἀγάπης. Ὅλα αὐτὰ ἱκανοποιοῦν μιὰ ἐσωτερικὴ του ἀπαίτησι. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀπολαύσεις καὶ τοῦ χαρίζουν χαρὰ τῆς ζωῆς. Ὁ ἄνθρωπος νοιώθει χαρὰ στὴν ἱκανότητα νὰ γνωρίζῃ, νὰ μαθαίνῃ, νὰ δημιουργῇ μὲ τὴν τέχνη ἢ τὴν ἐπιστήμη. Αὐτὰ τοῦ ἱκανοποιοῦν πνευματικὰς ἀνάγκας. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀπολαύσεις καὶ τοῦ δίνουν χαρὰ τῆς ζωῆς.

Ὁ ἄνθρωπος νοιώθει χαρὰ καὶ συντροφικότητα, στὴν οἰκογένεια, στὴν φιλίαν, σὲ διάφορες μορφὰς ὀργανωμένων κοινωνικῶν ομάδων μὲ ὄρισμένο σκοπὸ. Αὐτοὶ οἱ δεσμοὶ ἱκανοποιοῦν θεμελιακὰς ἀνάγκας ζωῆς. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀπολαύσεις καὶ τοῦ δίνουν χαρὰ τῆς ζωῆς. Καὶ εἶναι βεβαιωμένο πὼς ἡ καταπίεσις τῆς χαρᾶς τῆς ζωῆς ὅλων αὐτῶν τῶν μορφῶν παράγει ἓνα φανερὸ ἢ κρυφὸ μῖσος γιὰ τὴν ζωὴν. Ἡ καταπίεσις—ὄχι ἢ συνειδητὴ θυσία—αὐτῶν τῶν μορφῶν χαρᾶς μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπο στὴν αὐτοκαταστροφὴν, ὅπως ἀποδεικνύουν σωματικὰς καὶ πνευματικὰς ἀρρώστειες.

Ὡστε ἡ χαρὰ δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν ἀπόλαυσι, δὲν ἀποκλείει ὅμως τὴν ἀπόλαυσι ὅταν αὐτὴ γίνεται μέσα στὰ πλαίσια, ποὺ ὀρίζει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ μόνον μέσα σ' αὐτὰ ἡ ἀπόλαυσις μπορεῖ νὰ συμβαδίζῃ μὲ τὴν χαρὰν. Ἄλλοιῶς, ὄχι μόνον δὲν συμβαδίζει, ἀλλὰ καὶ σκοτώνουν τότε οἱ χαρὰς τῆς ζωῆς τὴν χαρὰν! Τὴν χαρὰν γιὰ τὴν ὁποία μᾶς ὀμιλεῖ τὸ εὐαγγέλιον καὶ ποὺ εἶναι κάτι πολὺ πέρα καὶ πάνω ἀπὸ κάθε χαρὰ τῆς ζωῆς. Εἶναι μιὰ ἐσωτερικὴ δυναμικὴ κατάστασις ποὺ κατακτᾶται συνεχῶς. Μιὰ κατάστασις εἰρήνης μὲ τὸν Θεόν, ἀσφαλείας ἐν τῷ Θεῷ. Εἶναι τὸ αἶσθημα μιᾶς ἐσωτερικῆς πληρότητος. Εἶναι ἡ κατάστασις τῆς λυτρώσεως. Γιατὶ, ὅπου ἡ λύτρωσις βιοῦται, ἐκεῖ ὑπάρχει τὸ ἐσωτερικὸ πλήρωμα. Καὶ ὅπου ἡ πλήρωσις, ἐκεῖ καὶ ἡ χαρὰ. Πλήρωσις καὶ χαρὰ εἶναι οἱ ἐσωτερικότεροι σκοποὶ τῆς ζωῆς. Τὸ βαθύτερον νόημα τῆς δημιουργίας.

Ἄρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ΚΑΘΡΕΠΤΙΔΗΣ

ΕΝΟΡΙΑΚΑ

ΠΡΟΣΚΛΗΤΗΡΙΟΝ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ *

Καθὼς εἶναι γνωστόν, ἡ ἐνορία ἀπασχολεῖ σήμερον ὁλόκληρον τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Καταβάλλεται ἐπίπονος προσπάθεια ἐξευρέσεως νέων μορφῶν, νέων τρόπων δράσεως τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν σύγχρονον ἐκκοσμικευμένην κοινωνίαν, ἡ ὁποία ἔχει ριζικῶς διαφοροποιηθῆ. Δὲν εἶναι πλέον σήμερον δυνατὸν ὁ κληρὸς νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἱεράν αὐτοῦ ἀποστολήν, βασιζόμενος εἰς τὴν αὐθεντίαν τοῦ ἀξιώματός του καὶ εἰς ἓνα «δικαίωμα» σεβασμοῦ ἀπὸ μέρους τοῦ πληρώματος. Τοῦτο ὄχι μόνον διότι τὸ «πλήρωμα» αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς χιλιάδας ἐκεῖνας τῶν ἀγνώστων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν καὶ ἴσως οὔτε καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ ἔχουν ἐπαφήν καὶ ἐπικοινωνίαν στενὴν μετὰ τοῦ κληροῦ τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀλλὰ κυρίως, διότι σήμερον σείονται κυριολεκτικῶς τὰ θεμέλια τῆς αὐθεντίας. Τοῦτο ὄχι μόνον εἰς τὴν ἰδικήν μας Πατρίδα καὶ εἰς τὴν ἰδικήν μας Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς Ἐκκλησία τῆς ἀπολύτου αὐθεντίας τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ρώμης.

Πρὸ μιᾶς τοιαύτης καταστάσεως οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἐκκλησίας ἀναζητοῦν νέους τρόπους εὐαγγελισμοῦ τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Ἐπιθυμοῦν νὰ εὑρουν μίαν νέαν δομὴν τῆς ἐνορίας, ἡ ὁποία νὰ καταστήσῃ καὶ πάλιν τὴν σὺνάξιν πρὸς τέλεσιν τῆς θείας εὐχαριστίας κέντρον τῆς ζωῆς τῶν πιστῶν. Τοῦτο, διότι γίνεται σήμερον ἀντιληπτόν, ὅτι ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν θείαν εὐχαριστίαν ἀποτελεῖ κέντρον καὶ ἔκφρασιν καὶ περιεχόμενον τῆς ζωῆς ὁλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας καὶ συνεπῶς δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς πρᾶξις καὶ ὑπόθεσις ἰδιωτικῆ ἐκάστου πιστοῦ. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ παράγοντες, ἀνεξαρτήτως ἐὰν οὔτοι εἶναι ὀρθόδοξοι ἢ ρωμαιοκαθολικοὶ ἢ προτεστάνται, καταλήγουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ Ἐκκλησία καλεῖται σήμερον, ὅσον ποτὲ ἄλλοτε, νὰ δραστηριοποιήσῃ τὰ λαϊκὰ μέλη τῆς.

Εἶναι φανερόν, ὅτι διὰ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκληφθῆ τοῦτο ὡς νέον τι, ὡς ξένον πρὸς τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν ἢ καὶ ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἐκκλησιολογίαν τῆς Ἐκκλησίας μας. Δι' ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους ὁ λαϊκὸς δὲν καλεῖται σή-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 134 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5-6 τεύχους.

μερον νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν κληρικόν. Δὲν προσκαλεῖται νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσίαν, ἐπειδὴ οἱ κληρικοί, ὑπὸ τὰς νέας συνθήκας ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας μας, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ φέρουν εἰς πέρας μόνου των τὴν ἱεράν ἀποστολήν των. Ὁ λαϊκὸς καλεῖται σήμερον νὰ λάβῃ καὶ πάλιν τὴν ἰδικήν του ὑπεύθυνον θέσιν ἐντὸς τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν θέσιν ἣ ὁποία ἀνήκει εἰς αὐτὸν καὶ μόνον καὶ τὴν ὁποίαν δυστυχῶς ἀπώλεσε διὰ μέσου τῶν αἰώνων τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ζωῆς.

Ἡδὴ ἡ Σχολὴ Ἐθελοντῶν Διακονίας παρέδωκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὰ πρῶτα στελέχη. Οὕτω συνέβαλε κατὰ ἓνα ἐλάχιστον βεβαίως ἀλλὰ σταθερὸν τρόπον εἰς μίαν μεγάλην προσπάθειαν. Εἶναι δὲ βέβαιον, ὅτι ἐὰν ἡ προσπάθεια, ἣ ὁποία γίνεται εἰς τὴν Σχολήν, συνεχισθῇ ὑπὸ περισσότερον εὐνοϊκὰς συνθήκας εἰς τὸ μέλλον, οἱ καρποὶ θὰ εἶναι πλουσιώτεροι καὶ περισσότερον ἄμεσοι. Τὸ πρόγραμμα τῆς Σχολῆς πιθανῶς νὰ ἐπαρουσίασε καὶ ἐλλείψει. Τοῦτο ἦτο φυσικόν. Ὑπάρχουν πιθανῶς θέματα ἐξ ἴσου σπουδαῖα ἢ καὶ ἀκόμη σπουδαιότερα, τὰ ὁποία δὲν κατέστη ἀκόμη δυνατὸν νὰ περιληφθοῦν εἰς τὸ πρόγραμμα. Ἡ Σχολὴ ἦτο ἡναγκασμένη νὰ λειτουργήσῃ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη μὲ ἓνα μεγάλον ἀριθμὸν συνεργατῶν (περὶ τοὺς 62 ὀμιλητάς). Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶχεν ἀναμφιβόλως ὠρισμένα μειονεκτήματα, τὸ κυριώτερον τῶν ὁποίων ἦτο τὸ ὅτι δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ μία αὐστηρὰ ἐνότῃς καὶ συνοχὴ εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τῶν διαφόρων θεμάτων. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς ἦτο ἀπαραίτητος.

Ἐπρεπε νὰ ἀναζητήσωμεν τὰ θέματα, νὰ ἀκούσωμεν τί ἔχουν νὰ εἰποῦν ἐπ' αὐτῶν τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, τὰ ὁποία παρουσιάζουν μίαν εἰδικότητα ἐπ' αὐτῶν.

Σκοπὸς μας ἦτο ἀκόμη νὰ ἀκούσωμεν καὶ ἄλλους, νὰ μελετήσωμεν ἰδιαιτέρως τὰ μαθήματά των, τὰ ὁποία ἐφροντίσαμεν νὰ πολυγραφήσωμεν καὶ νὰ δώσωμεν πρὸς μελέτην εἰς τοὺς σπουδαστάς. Ἐπρεπε νὰ βασισθῶμεν ἐπὶ τῆς πείρας αὐτῆς, προκειμένου νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν προβλημάτων μὲ βάσιν τὰ ἰδικά μας κριτήρια.

Κατ' αὐτὸ τὸ τελικὸν στάδιον δὲν θὰ χρειασθῶμεν πλέον πολλοὺς συνεργάτας. Ἡ ἐργασία θὰ γίνῃ ἀπὸ τοὺς ὀλίγους, ἀπὸ τοὺς πλέον στενοὺς συνεργάτας τῆς Σχολῆς μας, οἱ ὁποῖοι ἔχουν κατανοήσει περισσότερον τὸ πνεῦμα τῆς προσπάθειάς μας καὶ γνωρίζουν νὰ τοποθετοῦν τὴν ἐργασίαν των ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅταν γίνῃ αὐτό, τότε θὰ εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ ἐπεκταθῶμεν καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας. Νὰ ἰδρῦσωμεν ἓν τμήμα τῆς Σχολῆς μας, τὸ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821*

Β'

Ἐτερον πεδῖον δράσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ '21 ὑπῆρξεν ἡ προστασία τῆς Παιδείας. Καὶ τοῦτο διότι οἱ Ἕλληνες, ὅταν «ἄλλα τάσσιαζε ἢ φοβέρα καὶ τὰ πλάκων' ἢ σκλαβιά», διέτρεχον τὸν κίνδυνον ἢ νὰ ἐξισλαμισθοῦν, γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἐπεδίωκεν ὁ κατακτητὴς διὰ παντὸς μέσου, ἢ νὰ ὑποταγοῦν εἰς τοὺς Λατίνους, οἱ ὁποῖοι ἐπίσης ἰσχυρίζον-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 133 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5-6 τεύχους.

ὁποῖον θὰ λειτουργῆ δι' ἀλληλογραφίας καὶ θὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν λαϊκῶν στελεχῶν εἰς ὀλόκληρον τὴν Χώραν. Τοῦτο ὅμως ἀπαιτεῖ καὶ τὴν δημιουργίαν τῶν ἀπαραιτήτων προϋποθέσεων πρακτικῶν καὶ οὐσιαστικωτέρων, περὶ τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος ἐνταῦθα.

Ἄλλὰ καὶ εἰς περίπτωσιν τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῆς ἡ Σχολὴ δὲν θὰ καλύπτῃ παρά ἕνα τομέα τῆς δραστηριότητος τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, δηλαδὴ τὸν τομέα τῆς διακονίας τῆς ἀγάπης.

Εἰς τὴν ἐνορίαν ὅμως ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι τομεῖς δραστηριότητος τῶν λαϊκῶν ἢ καὶ δύνανται ἀκόμη νὰ δημιουργηθοῦν. Ἡ Σχολὴ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπεκταθῆ βαθμιαίως εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς τομεῖς.

Διὰ τῆς δημιουργίας μιᾶς εὐρυτέρας Σχολῆς Λαϊκῶν Στελεχῶν, ἢ ὁποία θὰ καλύψῃ σὺν τῷ χρόνῳ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς δραστηριότητος τῶν λαϊκῶν ἐντὸς τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, θὰ σημειωθῆ ἀναμφιβόλως ἐν ἀκόμῃ σταθερὸν βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός. Οὕτω θὰ δημιουργήσωμεν τὰς προϋποθέσεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαραίτητοι, προκειμένου τὰ λαϊκὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας νὰ κληθοῦν νὰ λάβουν θέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς αὐτὰ ἐντὸς τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ δημιουργία μιᾶς Σχολῆς Λαϊκῶν Στελεχῶν θὰ βοηθήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτῆς, ὅπως ἀναζητήσῃ νέους τρόπους διὰ νὰ μεταφέρῃ τὸ αἰώνιον καὶ μοναδικὸν μῆνυμα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ εἰς ἕνα κόσμον, ὁ ὁποῖος ἔχει χάσει τελείως τὴν ἐννοιαν τῆς κοινότητος καὶ τὴν ἐννοιαν τῆς ἐνορίας, εἰς ἕνα κόσμον συνεχῶς μεταβαλλόμενον.

(Συνεχίζεται)

Πρεσβ. ΑΝΤΩΝ. ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

το, ότι οί ὀρθόδοξοι, διὰ τῆς ὑποδουλώσεώς των αὐτῆς, ἐτιμωροῦντο διὰ τὰ σφάλματα καὶ τὰ ἀμαρτήματά των¹².

Τοὺς κινδύνους αὐτοὺς θὰ ἀντιμετώπιζον οἱ Ἕλληνες τῶν χρόνων ἐκείνων, μόνον ἐὰν ὠπλίζοντο διὰ τῆς πνευματικῆς ἐκείνης δυνάμεως, διὰ τῆς ὁποίας διατηρεῖται φλογερὰ ἡ πίστις εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ὑψηλὸν τὸ φρόνημα τῆς φιλοπατρίας. Καὶ τὴν δύναμιν αὐτὴν δίδει ἡ παιδεία.

Τὴν ἀξίαν δὲ τῆς ἀληθοῦς αὐτῆς παιδείας τονίζει καὶ ὁ ἔθνομάρτυς Γρηγόριος Ε', ὅταν εἰς μίαν ἐγκύκλιόν του πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς Μάνης, μεταξὺ ἄλλων, γράφῃ. «Μόνον τὸ φῶς τῆς παιδείας δύναται νὰ σᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὰ ψυχωφελῆ καὶ σωτήρια καὶ περὶ τὸ ζῆν χρήσιμα».

Ἡ Ἐκκλησία, λοιπόν, ἀνέλαβε, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας, τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν Ἑλληνοπαίδων. Τοῦτο ὑποδηλοῖ καὶ τὸ Δημοτικὸν δίστιχον διὰ τὸν μαθητὴν τοῦ ὑποδούλου Γένους, ὁ ὁποῖος

«βαστᾶ εἰκόνα καὶ χαρτί, κερὶ καὶ καλαμάρι,
κι' ἐξέφυγέ του τὸ κερὶ κι' ἔκαψε τὸ χαρτί του».

Αἱ μοναὶ ἦσαν τὰ σχολεῖα. Διδάσκαλος ἦτο συνήθως ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ καλόγηρος, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ἀνάγνωσιν ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία: τὸ Ὁρολόγιον, τὴν Ὁκτώηχον καὶ τὸ Ψαλτήριον. Ἐλάχιστοι ὅμως περιορισθῆ, κατ' ἀρχὴν, εἰς τὰ λεγόμενα κολουβογράμματα¹³. Ἀπὸ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ὅτε οἱ Νάρθηκες τῶν Ἐκκλησιῶν γίνονται σχολεῖα, τότε, ὅσοι ἀπὸ τοὺς διδασκάλους-ἱερεῖς ἦσαν περισσότερο μορφωμένοι, ἐδίδασκον τοὺς μαθητὰς ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς, ὅπως ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Πλούταρχον κ.λ.π.¹⁴.

Ἴδου ποῖον ἦτο τὸ θρυλικὸν «κρυφὸ σχολεῖο», τοῦ ὁποίου ἀκούραστος μυσταγωγὸς ὑπῆρξεν ὁ ταπεινὸς καλόγηρος. Ἀργότερον περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἡ Ἐκκλησία, παρὰ τὰς οἰκονομικὰς δυσκολίας τῆς, διαθέτει κτίρια, χρήματα, βιβλία, συσσίτια καὶ ὑποτροφίας.

Καὶ οἱ μοναχοὶ ἐμάχοντο καὶ ἐδίδασκον:

«Γράμματα χριστιανικὰ
γράψιμο μαργαριτάρι
καὶ γερά Ἑλληνικά».

12. Ἀποστ. Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ. Θεσσαλονίκη 1964, Β', 196.

13. Ἐνθα ἄνωτ.

14. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 250.

Τοῦτο πληροφοροῦμεθα ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Γκιώνη ἢ Φλέντου, ἀγωνιστοῦ ἱερομονάχου καὶ διδασκάλου τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου Δελβινακίου Ἡπειροῦ¹⁵.

Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας ἰδρύθησαν καὶ Ἑλληνικαὶ Σχολαί, πρώτη τῶν ὁποίων ἦτο ἡ Μεγάλῃ Σχολῇ τοῦ Γένους. Αὕτη διὰ τῆς βοήθειας τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἔγινε σπουδαῖον πνευματικὸν κέντρον. Εἰς αὐτὴν ἐσπούδασαν οἱ περισσότεροι κληρικοὶ καὶ πρῶτοι διδάσκαλοι τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, οἱ ὁποῖοι διεκρίθησαν διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὸ ἦθος των ὅπως π.χ. ὁ Ἰωάννης Ζυγομαλάς, ὁ Συμεὼν Καβάσιλας, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης καὶ ἄλλοι. Σπουδαῖον πνευματικὸν κέντρον ἦτο ἐπίσης καὶ τὸ "Ἅγιον" Ὄρος, οἱ μοναχοὶ τοῦ ὁποίου μετέδιδον τὰ «ἱερὰ γράμματα» εἰς κάθε Ἑλληνόπουλον, ὅπου καὶ ἂν τὸ εὑρισκον. Ἀλλὰ καὶ ἡ συμβολὴ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Μοσχολέως, τὴν ὁποίαν ἔδρυσεν ὁ Πατριάρχης Ἀχριδῶν Ἰωάσαφ ὁ Μοσχοπολίτης, ὑπῆρξε σημαντικὴ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ Γένους, διότι, διὰ τῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἐτυποῦντο εἰς τὸ τυπογραφεῖόν της, ἐνίσχυετο τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἔθνικόν φρόνημα τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ.

Τοιαῦτα ὅμως κέντρα πνευματικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τῶν ὑποδούλων δὲν ἰδρύονται μόνον ἀπὸ Πατριάρχας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπλοῦς μοναχοῦς. Δύο μορφωμένοι μοναχοὶ ὁ Γεράσιμος Γούνας καὶ ὁ Ἀγάπιος Λεονάρδος ἰδρύνουν περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος τὸ σχολεῖον τῆς Δημητσάνης. «Φυτῶριον τοῦ κλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰς δεινὰς τοῦ Ἔθνους περιστάσεις καὶ τοὺς χρόνους τῆς ἀμαθείας»¹⁶, χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν ἱστορικόν. Καὶ δὲν εἶναι ἄστοχος ὁ χαρακτηρισμὸς του. Διότι ἡ Σχολὴ τῆς Δημητσάνης ἀναψε τὸν δαυλὸν τῆς παιδείας εἰς τὴν καρδίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔδωκε 58 συνολικῶς Ἀρχιερεῖς εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Ἡ Σχολὴ τῆς Δημητσάνης ἀνέδειξε καὶ τοὺς δύο μεγάλους Ἱεράρχας τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε' καὶ τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν. Ἰδιαιτέρως θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ προσπάθεια διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν Ἑλληνοπαίδων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Διότι ὑπ' αὐτοῦ ἰδρύθησαν 200 σχολεῖα εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ 1100 κατώτερα εἰς τὴν ὑπόλοιπον Ἑλλάδα. Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς ἐνδιαφέρεται ὅλως ἰδιαιτέρως διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν Ἑλληνοπαίδων καὶ δι' αὐτὸ ἐτόνιζε πάντοτε:

15. Κ.Α. Βοβολίνη, Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας, σελ. 172.

16. Εἰθ. Καστάρχη, «Περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ Ἑλληνικῆς Σχολῆς», Ἀθήναι 1847.

«Διὰ τὴν γινώριζετε τὸν πραγματικὸν δρόμον τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ μαθαίνετε γράμματα. Δὲν μαθαίνονται ὅμως τὰ γράμματα χωρὶς σχολεῖο. Ἐκεῖ γυμνάζεται ὁ ἄνθρωπος καὶ μαθαίνει τί εἶναι Θεός. Τί εἶναι ἅγιος, τί ἄγγελοι, τί δαίμονας, τί κακία, τί ἀρετή. Τὸ σχολεῖο φωτίζει τοὺς ἀνθρώπους. Ἄνοίγει τὰ μάτια τῶν χριστιανῶν διὰ νὰ ἠμποροῦν νὰ διαβάξουν τὸ Ἱερὸ Εὐαγγέλιον καὶ νὰ μανθάνουν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Ἄνθρωπος ἀγράμματος ξύλον ἀπελέκητο. Δὲν βλέπετε, ὅτι μὲ τὴν ἀγραμματοσύνην ἀγρίεψε τὸ Γένος μας καὶ ἐγίναμε ὡσὰν θηρία;»¹⁷. Δικαίως δὲ οἱ κληρικοὶ καὶ μοναχοὶ ἐπέμενον εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων, καθ' ὅσον ἡ παιδεία κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας δὲν ἔχει μόνον χαρακτῆρα γνωσιολογικόν, διότι «ὁ κύριος χαρακτῆρ τῆς παιδείας τότε ἦτο ἀκραιφνῶς ἠθικός»¹⁸.

Γ'

Τέλος ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας ὄχι ἀπλῶς ἐβοήθει, ἀλλὰ προέστατο καὶ εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Διότι, ὅπως διεκήρυξαν οἱ Ἑλληνες εἰς τὴν ἐν Τροιζῆνι Γ' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, «ὡς Χριστιανοὶ οὔτε ἦταν οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ πειθαρχήσωμεν δεσποζόμενοι ἀπὸ τοὺς θρησκομανεῖς Μωαμεθανούς, οἱ ὁποῖοι κατέσχιζον καὶ κατεπάτουν τὰς ἁγίας Εἰκόνας, κατεδάφιζον τοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς, κατεφρόνουν τὸ Ἱερατεῖον, ὑβρίζοντες τὸ θεῖον ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ τιμίου Σταυροῦ καὶ μᾶς ἐβίαζαν ἢ νὰ γίνωμεν θύματα τῆς μαχαίρας των ἀποθνήσκοντες χριστιανοὶ ἢ νὰ ζήσωμεν τοῦρκοι, ἀρνηταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὀπαδοὶ τοῦ Μωάμεθ. Πολεμοῦμεν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Κυρίου μας»¹⁹. Οὕτω διεγράφη ὁ μέγας καὶ ὑψηλὸς σκοπὸς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἡ χριστιανικὴ πίστις καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Πατρίς. Καὶ εἰς τὸν Πανελληνιον αὐτὸν συναγεμὸν ἡ Ἐκκλησία δίδει πρώτη τὸ «παρὼν». Ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, διάκονοι, μοναχοί, ἡρωϊκῶς ἀγωνισθέντες κατὰ τοῦ κατακτητοῦ, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιτυχηῖ ἔκβασιν τοῦ ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος ἀγῶνος.

17. Κων. Α. Βοβολίνη, μν. ἔ., σελ. 73.

18. Τρ. Εὐαγγελίδης, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμ. Α' σελ. 47.

19. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ μεγάλη Ἐπαναστάσις τοῦ 1821. Περιοδικὸν Θεολογία, τόμος ΚΑ' 1950, σελ. 479.

Δὲν εἶναι δὲ δυνατόν νά καταμετρηθοῦν ἐκεῖνοι ἐκ τῶν κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ ὅποιοι ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα ἢ ἐθυσιάσθησαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἐλευθερίας. Ὑπολογίζεται, ὅτι ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐθανατώθησαν μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἐκτὸς τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου) 6-10 χιλιάδες κληρικῶν. Ὁ ἱστορικὸς καὶ ἀκαδημαϊκὸς Δ. Κόκκινος λέγει, ὅτι «οἱ αὐτοθυσιασθέντες χάριν τοῦ Ἐθνικοῦ καθήκοντος κληρικοί, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας, ἀποτελοῦν ἡρωϊκὴν λεγεῶνα»²⁰. Ἀπὸ τὴν ἡρωϊκὴν αὐτὴν λεγεῶνα ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν τὸν ἄξιον Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε', ὁ ὁποῖος ἐπροτίμησε τὴν ἀγχόνην παρὰ τὴν διάσωσίν του· τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν, ἐνώπιον τοῦ ὁποῖου καὶ ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ ράσου του οἱ ἀγωνισταὶ ἔδιδον τὸν ὄρκον των: «Ἐλευθερία ἢ θάνατος»· τὸν Γρηγόριον Δικαῖον ἢ Παπαφλέσσα, ὁ ὁποῖος ἔγινε τὸ σύμβολον τῆς γενναιότητος· τὸν θρυλικὸν Ἀθανάσιον Διάκον, ὁ ὁποῖος παρὰ τὴν Ἀλαμάναν μαχόμενος μόνος, ἠρνήθη νά προδώσῃ τὴν Πίστιν του καὶ τὴν Πατρίδα του· τὸν ἐπίσκοπον Σαλώνων Ἡσαΐαν, ὁ ὁποῖος προσέφερε τὴν ζωὴν του εἰς τὰς Θερμοπύλας, χάριν τῆς ἐλευθερίας κ.λ.π.

Ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, κατὰ τὰ 400 χρόνια τῆς σκλαβιᾶς, ἦτο ἡ μόνη παρήγορος Ἐλπίς καὶ ὁδηγὸς τῶν ὑποδούλων. Αὕτη διετήρει τὴν ἐνότητα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἐθνικὴν των συνείδησιν. Ὁρθῶς δὲ ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος παρατηρεῖ: «Ὑπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τὸ Ἑλληνικὸν Γένος δὲν εὔρε μόνον τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ ἐνότητα κατὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἐθνικῆς περισυλλογῆς, τῆς ψυχικῆς ἀναπλάσεως καὶ ἠθικῆς καθάρσεως· ἀπέκτησεν ἐθνικὴν αὐτοσυνείδησιν. Ἡ Ἐκκλησία, διακρατοῦσα τοὺς Ἕλληνας πνευματικῶς ἐλευθέρους ἀπὸ τῶν ξένων δυναστῶν καὶ ἀνανεοῦσα ἐκάστοτε τὰς φθειρομένας αὐτῶν δυνάμεις, παρὰ πᾶσαν τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν πίεσιν, ἀνεζωογονεῖ τὴν ἐθνικὴν τῶν ὑποδούλων αὐτοσυνείδησιν διὰ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων, ὧν πιστὴ διετέλει θεματοφύλαξ, διὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων»²¹.

ΚΩΝ. Ρ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

20. Κ. Δ. Βοβολίνη, Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας, σελ. 105.

21. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 104.

Ο ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ, ΕΝΑΣ ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Ένας μεγάλος Έλληνας ποιητής είχε γράψει: «Στους καιρούς μας, όπου ο αγώνας, το αίμα, ο πόνος και η δίψα της δικαιοσύνης απογυμνώνει τις ψυχές από τα πρόσκαιρα ναρκωτικά και τις φρεναπάτες· όπου ο άνθρωπος γυρεύει από τον άνθρωπο το καθαρό, το στέρεο και τη συμπάθεια, είναι σωστό να μιλούμε για ανθρώπους όπως ο Μακρυγιάννης... Ο Μακρυγιάννης στάθηκε ο πιο ταπεινός αλλά και πιο σταθερός διδάσκαλός μου». Και σ' άλλη ευκαιρία θά πη, πάλι ο Σεφέρης, τούτο το φοβερό κι αληθινό λόγο: «Δεκαπέντε χρυσοποίκιλτες Ακαδημίες δέν αξίζουν τον ποιητή μας θυμήθηκα, διαβάζοντας τελευταία ένα βιβλίο πολύτιμο του κ. Βασίλη Μουστάκη, που δέν είναι καθόλου άγνωστος στους αναγνώστες αυτού του περιοδικού. Ο πολυγραφώτατος Βασ. Μουστάκης, που έφερε σέ πέρας την «Θρησκευτική και Ηθική Έγκυκλοπαίδεια», παλιός φίλος και συνεργάτης του μακαρίτη Φώτη Κόντογλου στην έκδοση της μοναδικής «Κιβωτού», πεζογράφος και κριτικός στην «Ελληνική Δημιουργία» του Σπύρου Μελά, διδάκτωρ της Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, προικισμένος ποιητής με βαθύτατα θρησκευτικούς στίχους, πήρε με πόνο και με πολύ μεράκι στα χέρια του τ' «Απομνημονεύματα» του Μακρυγιάννη. Έσκαφε, για πολύν καιρό, σ' αυτό το όμορφο περιβάλλο με τους τόσους θησαυρούς· κ' ύστερα από κόπους και μόχθους σοβαρούς, μάς έδωκε τούτο τó βιβλίο του: «ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ, τó λιογτάρι τής Ρούμελης». Έκδοτ. Οίκος «Αστήρ», Άλ. και Ε. Παπαδημητρίου, Άθήναι 1975, σελ. 324.

Είν' ένα βιβλίο-μνημείο στον ήρωα του 1821 στρατηγό Μακρυγιάννη, με τέχνη και μαστοριά πολύ μεγάλη, αλλά με αλήθεια και γενναιότητα γραμμένο από ένα γνήσιο νεοέλληνα, που κατοικεί στην παλιά γειτονιά του στρατηγού κι αναπνέει τον αέρα της Ακρόπολης, όπως εκείνος, Έλληνικά, δηλαδή ελεύθερα. Αυτό δέν εξηγείται με λόγια δικά μου, πρέπει να διαβάση τó βιβλίο του κανείς για να τó καταλάβη. Εέρω πώς θά τίξω τή μετριοφροσύνη του συγγραφέα, μά πιστεύω πώς τούτο τó βιβλίο για τó Μακρυγιάννη, τó περίμενε χρόνια ή Πατρίδα. Όχι φαντασία, ούτε μυθιστορηματικές απόπειρες βιογραφίας, για ρομαντικούς αναγνώστες. Αυτά όλα μπορεί να έγιναν και να ξαναγίνουν. Δέν είναι δύσκολα.

Τὸ δύσκολο εἶναι νὰ δοθῇ ἓνα βιβλίον ζωντανό, μὲ τὴν πραγματικὴν ἱστορίαν τοῦ Μακρυγιάννη, ποῦ νὰ μπορῇ νὰ γίνῃ ἐθνικὸ ἀνάγνωσμα, παιδείας καὶ ἀγάπης γιὰ τὴν Πατρίδα καὶ τοὺς ἥρωές της. Ἐνα βιβλίον, ποῦ νὰ σὲ τρέφῃ καὶ νὰ σὲ στηρίξῃ μὲ τὴν καρδιά, — καὶ ὄχι μονάχα μὲ τὴ γνῶσιν ἢ τὴ φαντασίαν, — στὸν ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν δρόμον, ποῦ πρέπει νὰ θρίσκειται ἓνας ὀρθόδοξος Ἕλληνας. Κι αὐτὸ πιστεύω, πῶς κατόρθωσε ὁ Μουστάκης μὲ τοῦτο τὸ «Μακρυγιάννη» του, ποῦ στέκει καὶ σὰν ἔκδοσις ἓνα λαμπρὸ πρότυπον, μὲ στολίδια, διακόσμηση, εἰκονογράφηση, πίνακες, χάρτες, ὑπογραφὰς ἀγωνιστῶν καὶ ἄλλων προσωπικότητων τῆς ἐποχῆς τοῦ '21. Ἐνα πραγματικὸν μουσεῖον τῶν ἐκδοτῶν ἀνοίξε γιὰ νὰ γίνῃ ἐτούτῃ ἢ ἔκδοσις ἀξία τοῦ Μακρυγιάννη. Κ' ἓνα μεγάλο εὐχαριστῶ ἀνήκει καὶ στοὺς ἐκδότας καὶ στὸν ἀκαταπόνητον συγγραφέαν τοῦ βιβλίου - ζωντανοῦ μνημείου.

Βέβαια, ὅπως σημειώσαμε καὶ πιὸ πάνω, σὲ μιὰ κριτικὴ παρουσίαση δὲν εἶναι δυνατὴ πάντα ἢ μεταφορὰ τοῦ πνεύματος τοῦ συγγραφέως. Συχνὰ εἶναι ἄδικη ἢ ὑπερβολικὰ εὐμενὴς ἢ κρίσις, ποῦ σημαίνει κάπως καὶ προδοσίαν τῆς ἀλήθειας. Ἐδῶ δὲν θὰ ἐπιχειρήσω κάτι τέτοιο, γιὰτὶ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ μὴν ἀδικήσω τὸ βιβλίον καὶ τὸ συγγραφέα του. Ἐνα μόνον θέλω νὰ σημειώσω, πρὶν τελειώσω, ποῦ δεῖχνη τὴν πνευματικὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου: διαβάζοντας τὸ Μακρυγιάννη τοῦ Μουστάκη, θαρρεῖς πῶς ἀναγινώσκεις τὸ συγκλονιστικὸν συναξάρι τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους. Σοῦ ἔρχεται νὰ σταυροκοπηθῆς γιὰ τὴν ψυχὴν τοῦ νεομάρτυρα Ἰωάννου τοῦ Μακρυγιάννη, ποῦ ἐβασανίστηκε ἀπὸ ἔχθρους καὶ Ἕλληνας, μὰ δὲν ἐπρόδωσε τὴν πίστην του στὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν καὶ στὴν Ἑλληνικὴν Πατρίδα, γιὰ τίς ὁποῖες ἔδωκε τὸ αἷμα του καὶ πῆρε τόσες πληγὰς. Κι αὐτό, ποῦ σημειώσαμε πιὸ πάνω, γιὰ ἐθνικὰ ἀναγνώσματα, δὲν εἶναι καθόλου ὑπερβολικόν, ἂν σκεφτῇ κανεὶς, πῶς ἡ ματιὰ καὶ ἡ κρίσις τοῦ Μακρυγιάννη εἶναι $\theta \alpha \theta \epsilon \iota \alpha$ καὶ $\alpha \lambda \eta \theta \iota \nu \eta$ σὲ ὅλα τὰ ἐθνικὰ πράγματα καὶ πρόσωπα, ποῦ ἔτυχε νὰ γνωρίσῃ ἀπὸ κοντὰ στὰ χρόνια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Κι ὁ Μουστάκης ἀκολουθεῖ βῆμα πρὸς βῆμα τὴν πορείαν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Ἑλλήνα μὲ ζηλευτὴ συνέπεια. Βοηθός του σ' αὐτὸ τὸ δύσκολον ἔργον τ' «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ Μακρυγιάννη, καθὼς καὶ τὰ ἔντυπα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Πρέπει νὰ σημειώσωμε, πῶς ἡ μεγάλη ἐπιτυχία τοῦ Μουστάκη ἦταν νὰ μπολιάσῃ τὸ λόγον του στὸ δέντρον τοῦ Μακρυγιάννη: ἀξιοποιεῖ τὰ κείμενα τῶν «Ἀπομνημονευμάτων» μὲ τὸν καλύτερον τρόπον, δαζοντάς τα αὐτούσια καὶ πλέκοντάς τα ἔντεχνα μέσα στὸ δικόν του κείμενον. Καὶ παρ' ὅλον ὅτι ξεχωρίζει ὁ λόγον του, ὁ συγγραφέας ἀπὸ ἐντιμότητα χρησι-

μποιεί και τὰ εισαγωγικά στα παραθέματα. Τούτα τὰ παραθέματα σου ανοίγουν τὴν ὄρεξη νὰ τρέξης νὰ βρῆς τ' «Ἀπομνημονεύματα», γιὰ νὰ χαρῆς τὸ ἔλον ἔργο τοῦ ἀκέραιου Ἑλληνα, «τοῦ ἀσπιλου, τοῦ ἀκηλίδωτου, τοῦ σχεδὸν ἁγίου», κατὰ τὴν ὠραία ἔκφραση τοῦ βιογράφου του. Θὰ τολμοῦσα νὰ πῶ τὴ βιογραφία ἐτούτη γραμμένη ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Μακρυγιάννη — τόσο καλὰ ὁ Μουστάκης ἔφτιαξε τὸ σπάνιο ψηφιδωτό, χρησιμοποιώντας τίς πραγματικὰ ἀφθαρτες ψηφίδες ἀπ' τὸ ἔργο του. Ἴδου ἓνα πρόχειρο παράδειγμα, μὲ τὸ ὁποῖο θὰ κλείσουμε τὸ σύντομο αὐτὸ κριτικὸ σημείωμα, γιὰ ἓνα βιβλίον - εισαγωγὴ στὸ ἀληθινὸ πνεῦμα τοῦ Εἰκοσιένα. Εἶναι ἀπὸ τὴ σελίδα 217, στιγμιότυπο ἀπὸ τὸ διάλογο ἀνάμεσα στὸν Χάϊντεκ καὶ τὸ Μακρυγιάννη:

— Τί θέλεις νὰ πῆς, Μακρυγιάννη;

— Θέλω νὰ πῶ τοῦτο καὶ βάλτε το καλὰ στὸ νοῦ σας. Αὐτὴν ἡ πατρίδα δὲν λευτερώθη μὲ παραμύθια, λευτερώθη μ' αἵματα καὶ θυσίες καὶ ἀπ' αὐτὰ ἔγινε βασίλειο, καὶ ὄχι νὰ βραβεύονται δλοένα οἱ κόλακες καὶ οἱ ἀγωνισταὶ ν' ἀδικιώνται.

— Πῶς τοὺς χωρίζεις ἔτσι τοὺς ἀνθρώπους;

— Τοὺς χωρίζω καὶ πρέπει. Ὅτι ὅταν σκοτώνονταν οἱ ἀγωνισταί, αὐτῆνοι κοιμόνταν.

— Καὶ γιατί ἀναφοκοκινίζεις; Δὲν μπορεῖς νὰ μιλάς πιὸ ἥρεμα;

— Ὅχι, δὲν μπορῶ. Ὅσο ἀγαπῶ τὴν πατρίδα μου, δὲν ἀγαπῶ ἄλλο τίποτας. Νάρθη ἓνας νὰ μοῦ πῆ ὅτι θὰ πάγη ὀμπρὸς ἡ πατρίδα, στέργομαι νὰ μοῦ βγάλῃ καὶ τὰ δύο μου μάτια. Ὅτι, ἂν εἶμαι στραβὸς καὶ ἡ πατρίδα μου εἶναι καλὰ μὲ θρέφει. Ἄν εἶναι ἡ πατρίδα μου ἀχαμνὰ, δέκα μάτια νά'χω, στραβὸς θὲ νάμαι. Ὅτι σ' αὐτὴν θὰ ζήσω, δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ πάγω ἄλλου.

— Γιὰ στάσου, φίλε μου. Ποῦ τὸ πᾶς δηλαδῆ; Τὸ βασίλειον δὲν τὸν ἀγαπᾶς;

— Ὅχι, δὲν ξέρω ψέμματα. Ὅταν χαθῆ ἡ πατρίδα μου, οὔτε αὐτὸς μ' ἔχει ὑπήκογόν του, οὔτε ἐγὼ βασίλειον τὸν ἔχω. Καὶ δι' αὐτὸ χρειάζεται δικαιοσύνη ἀπὸ σὰς καὶ ὄχι φοβέριτες μὲ μπαγιονέτες».

Ἐνα τέτοιο εὐλογημένο βιβλίον, ἀξίζει πραγματικὰ νὰ ἔχη πολὺ καλὸ ταξίδι στὶς ψυχὰς ἔλων τῶν Ἑλλήνων!

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΣ *

3. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ἔχοντας βαθύτατη γνώσι τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ βαθύτατη συναίσθησι τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος, ἐκφράζει τὴν ἐσχατολογικὴ κίνησι πρὸς τὰ πρόσω μὲ τὴν ἐξῆς συγκλονιστικὴ διατύπωσι: «νῦν δὲ καθαρότερον ἐπιθυμῶ τὴν Αἴγυπτον ταύτην ἐξελεθῆν, τοῦ βίου τὴν βαρεῖαν καὶ σκοτεινὴν». Ὁ κόσμος καὶ τὸ ἱστορικὸ παρὸν διαφυλάσσει πάντοτε τὸν κίνδυνο τῆς δουλείας μᾶς «αἰγυπτιώδους» καταστάσεως καὶ τῆς προσκυνήσεως τοῦ «φαραωνικοῦ» εἰδώλου ἢ τοῦ Σατανᾶ, ὅπως χαρακτηριστικὰ ἐκφράσθηκε στὸν τρίτο πειρασμὸ τοῦ Ἰησοῦ (βλ. Ματθ. 4, 9).

Ἡ θέσι αὐτή, πὸ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἐσχατολογικὴ «ἀναληπτικὴ» κίνησι τῆς Ἐκκλησίας («ἐξελεθῆν»), διαδηλώνει τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ κόσμος ὡς κατάστασι δουλείας ἀπορρίπτεται, ἐνῶ ὡς κατάστασι ἐλευθερίας γίνεται ἀποδεκτός· ἀλλὰ καὶ πάλι τότε μὲ τὴν ἔννοια τῆς «παροικίας».

Πράγματι οἱ ἅγιοι ἔντονα αἰσθάνονται τὴν «ξενιτείαν» τοὺς στὸν παρόντα κόσμο. Οἱ ἅγιοι «ξένους ἑαυτοὺς τοῦ βίου καὶ παρεπιδήμους παρέστησαν», τονίζει ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής. Γι' αὐτοὺς ἡ ἐπίγειος ζωὴ, ἡ ζωὴ στὸν παρόντα κόσμο ἀποκτᾶ νόημα καὶ ἀξία μόνο σὲ ἀναφορὰ πρὸς τὴν μέλλουσα ζωὴ. Ἡ ζωὴ δὲν μπορεῖ νὰ νοηθῆ ὡς αὐτοαξία μέσα στὸν Χριστιανισμό, οὔτε μπορεῖ ν' ἀπολυτοποιηθῆ καθ' ἑαυτήν. Ἀπλουστάτα ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι «ὑπόθεσις καὶ ἀφορμὴ» τῆς μελλούσης ζωῆς, κατὰ τὴν ἄποψι τοῦ ἱεροῦ Χρυσόστομου. «Ὁδὸς πρὸς τὸ ἐλπιζόμενον ὁ παρὼν γίνεται βίος», συμπληρώνει ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης.

Ἡ πορεία ἀπὸ τὸ παρὸν πρὸς τὸ μέλλον, ἀπὸ τὸ ἐνταῦθα πρὸς τὸ ἐπέκεινα καταξιώνει τὴν χριστιανικὴ θεώρησι τῆς ἱστορίας. Τὰ παρόντα θεωρούμενα ὡς «ὁδὸς» ἀλλὰ καὶ ὡς «σκάμμα» καὶ «στάδιον» δίνουν νόημα στὸν ἀγωνιστικὸ πνευματικὸ χῶρο, χωρὶς ὅμως τίς κοσμικὰς ψευδαισθήσεις καὶ «ἀναγνώρισι» καὶ «ἐπιβράβευσι» ἐδῶ στὸ παρὸν γιὰ τοὺς καρποὺς τοῦ ἀγῶνος, γιὰ τὴν βαθεῖα εἶναι ἡ πεποίθησι ὅτι οἱ «στέφανοι» ἐναπόκεινται «ἐκεῖ», στὸ μέλλον, ὅπως χαρακτηριστικὰ τονίζει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος. Καὶ ἐφ' ὅσον «ὁ καιρὸς

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 138 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5-6 τεύχους.

οὗτος τὸν καιρὸν ἐκεῖνον σημαίνει», κατὰ τὸν Νικόλαο Καβάσιλα, «εἰς οὐρανούς ἀναδράμωμεν», διότι «ἐκεῖ ἔξομεν ἡμῶν τὸ πολίτευμα» (Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής).

Ἔλα αὐτὰ φωτίζουν, τελικά, ἐκεῖνο τὸ βιβλικό: «οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητούμεν» (Ἐβρ. 13, 14), ποῦ κατανοήθηκε καὶ βιώθηκε ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ κοινότητα σαφῶς, κάτω ἀπὸ μιὰ ἔντονη ἔσχατολογικὴ ἐρμηνεία. Ἄλλα καὶ ὅλα αὐτὰ ἐπιβάλλουν συγχρόνως μιὰ ἰδιαίτερη ἰδιομορφία στὴν χριστιανικὴ ζωὴ καὶ στὴν ἀντιμετώπισι τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐκ μέρους τῶν πιστῶν, κάτω ἀπ' αὐτὴν τὴν αἴσθησι τοῦ προσκαιροῦ καὶ τοῦ προσωρινοῦ. Ἡ πάλη καὶ ὁ ἀνταγωνισμός, οἱ διεκδικήσεις καὶ οἱ ἀπαιτήσεις, ὡς καὶ ἡ ἀναγνώρισι τῆς προσωπικῆς ἀξίας ἢ προσωπικῆς προσφορᾶς, χάνουν τὴν σημασίαν τους καὶ τὴν ἔντασί τους, γιὰτὶ «ὁ κόσμος παράγεται καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ» (Α' Ἰωάν. 2, 17), ὁ δὲ «καιρὸς» τοῦ μέλλοντος ἐνέσκηψε (Ἀποκ. 1, 3) καὶ ὁ Κύριος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου εὐρίσκειται «ἐγγύς», (Φιλιπ. 4, 5), γιὰ νὰ κρίνη καὶ ν' ἀνταποδώσῃ κατὰ τὴν πρόθεσι καὶ κατὰ τὰ ἔργα ἐκάστου.

• • •

Ὁ κόσμος μετὰ τὴν πῶσι του καταξιώνεται ἱστορικῶς μόνο σ' αὐτὴ τὴν ἀνοδικὴ κίνησι καὶ πορεία πρὸς τὴν τελικὴ ἀποκατάστασι. Ὡς δρόμος καὶ δυνατότητα ἀποκαταστάσεως δόθηκε ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἐκκλησία, ἐπομένως, οὔτε ἀπορρίπτει οὔτε ἀρνεῖται τὸν κόσμον· ἀντίθετα μάλιστα τὸν σώζει καὶ τὸν ἐπαναφέρει στὴν πρώτη του δόξα καὶ στὸ ἀρχαῖο του κάλλος.

Ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ ξεπηδᾷ ἡ σημαντικότης καὶ ἡ σπουδαιότης τοῦ χριστιανικοῦ εὐαγγελισμοῦ καὶ τῆς ἱεραποστολικῆς κινήσεως τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἅπαντα τὰ ἔθνη. Εἶναι μιὰ κίνησι τῆς Ἐκκλησίας προσλήψεως καὶ ἐκκεντρι-σμοῦ τῶν λαῶν στὸ χριστολογικὸ της σῶμα. Εἶναι μιὰ πρᾶξι συμπαθείας καὶ ἀγάπης. Τοῦτο ἐπιβάλλει ἡ ἀγαπητικὴ καὶ σωτηριολογικὴ σχέσι τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον, ποῦ ἔταξε σὰν σκοπὸ τῆς ἡ Ἐκκλησία νὰ διακονήσῃ.

Ἡ ἱεραποστολὴ ὅμως καὶ ἡ κατήχησις γιὰ νὰ ἐνταχθοῦν στὸ ὀρθόδοξο ἔθνος, θὰ πρέπει νὰ πάρουν τὴν θέσι μιᾶς ἀληθινῆς προσωπικῆς μαρτυρίας πρὸς τὰ Ἔθνη καὶ ὄχι μιᾶς

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΑΣ

ΜΕ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥΝ *

Ἡ ἀμαρτία μου δὲν εἶναι μιὰ ἀπλῆ παράβασις εἰς μιὰν ἀνώνου-
 μον διαταγήν. Εἶναι μία ἀνταρσία στὸν μεγάλον φίλο μας, τὸν Ἰ.
 Χριστόν, πού εἶναι ὁ Νομοθέτης τῆς ζωῆς. Μιὰ τέτοιου εἴδους ἀνυ-
 πακοῦ εἶναι μιὰ προδοσία τῆς ἀγάπης. Ὁ Ἰερὸς Αὐγουστῖνος λέγει
 περὶ αὐτοῦ: «ἀμαρτάνω, ὅταν δὲν ἀγαπῶ αὐτὸ πού ἀγαπᾷ ὁ Χρι-
 στὸς ἢ ὅταν ἀγαπῶ ἐκεῖνο πού δὲν ἀγαπᾷ». «Ὅταν ἀγαπῶ τὸ μῖ-
 σος, τὴν πολύμορφον κακίαν, ὅταν ἀγαπῶ ἓνα πρᾶγμα ἢ ἓνα πρό-
 σωπον μὲ ἀμαρτωλὴν ἀγάπην, τότε ἀμέσως γίνομαι ἓνας ἐπανα-
 στάτης, ἓνας προδότης ἐμπρὸς στὸ θεῖον Ἔλεος. Παρ' ὅλα αὐτὰ
 ἀφήνομε ἔλοι μας τὴν καταχνιά τῆς ἀμαρτίας νὰ ἀπλώνεται μέσα
 μας, τὴν ἀφήνομε νὰ σιγοτρῶγη, σὰν τὸ σαράκι, τὴν μορφὴ Του
 πού εἶναι χαραγμένη μέσα μας. Ὅπου ἐγκατασταθῆ, ἡ τυραννία
 τῆς εἶναι στυγνὴ μέσα στὴν ἀνθρώπινη καρδιά.

«Μᾶς ἀφαιρεῖ, ὅπως λέγει ὁ Βιενέζος ψυχίατρος V. Frankl,
 ἐκεῖνο πού κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ πάρῃ, ἐκεῖνο πού
 εἶναι δικό μας ὡς τὴν τελευταία μας πνοήν. Τὴν πνευματικὴ μας
 ἐλευθερίαν». Μᾶς ἀφαιρεῖ τὴν προσωπικότητά μας. «Καὶ εἶναι
 κανεὶς προσωπικότης, ὄχι ἐξ αἰτίας τῶν ἱκανοτήτων του, ἀλλὰ
 ἐξ αἰτίας τῆς μοναδικῆς σχέσεώς του με τὸν Θεόν», γράφει ὁ V.
 Lossky, ὁ μεγάλος Ρώσος Θεολόγος.

Καὶ τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας καὶ τῆς τυραννίας, ἐξ αἰτίας τῆς
 πολυμόρφου ἀμαρτίας, δὲν λύονται, δὲν κόβονται μόνα τους. Τότε

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 136 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5-6 τεύχους.

κοσμικῆς κινήσεως «διαφωτίσεως» ἢ «μεταδόσεως» τῶν χρι-
 στιανικῶν ἀληθειῶν, δι' ὅλων τῶν συγχρόνων μέσων, ὡς λέ-
 γεται, προπαγάνδας ἢ ἐνημερώσεως τῆς παγκοσμίου κοινῆς
 γνώμης.

Ἡ Ἐκκλησία καλεῖται νὰ προσφέρῃ καὶ πάλι σήμερα
 στὸν κόσμον τοὺς μάρτυρές της καὶ τοὺς ἁγίους της, γιατί
 μόνο ἐπάνω στους βωμοὺς καὶ στὰ θυσιαστήρια εἶναι δυνατόν
 νὰ οἰκοδομηθῆ μιὰ ἀληθινὴ σχέσις Ἐκκλησίας καὶ κόσμου,
 μιὰ σχέσις πού νὰ σώζῃ τὸν κόσμον καὶ νὰ καθιστᾷ, τελικὰ,
 τὴν Ἐκκλησίαν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΠΑΤΡΩΝΟΣ

μόνον κόβονται, όταν ὁ καθένας μας, μὲ τὴν βαθεῖα συνείδησι τοῦ ἐνόχου ἀπέναντι τοῦ Ἐσταυρωμένου Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, κυττάξῃ κατάματα τὸν ἑαυτόν του, ἐπίμονα, βαθεῖα ὡς τὰ ἐσώτατα βάθη του. Αὐτὸ τὸ κύτταγμα εἶναι σωτήριο, διότι ὅταν ἀποφεύγωμε νὰ βλέπωμε τὸν ἑαυτόν μας κατάματα, βαθεῖα, ἀποκαλύπτομε μίαν ὄψιν τῆς ἀδυναμίας μας. Ἀφοῦ τὸν ἐρευνήσωμε, τότε πρέπει μὲ ἀπόφασιν σιδερένια καὶ μὲ εἰλικρίνειαν νὰ σύρωμε τὸν ταλαιπωρημένον καὶ τυραννισμένον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν ἑαυτόν μας, τὰ ράχη τῆς δικαιοσύνης μας, μπροστὰ στὸν Ἐλευθερωτὴν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. Νὰ τοῦ παραθέσωμε τὴν ὑπαρξίν μας πάνω στὸ λειτουργικὸ Τραπέζι Του καὶ νὰ τὸν ἀφήσωμε τελείως ἐλεύθερον νὰ βυθίσῃ τὸ νυστέρι τοῦ θείου Ἐλέους μέσα σὰ βάθη τοῦ εἶναι μας καὶ μὲ τομὲς νὰ ἀπομακρύνῃ τὰ «καρκινώματα» τοῦ κακοῦ ποῦ εἶναι μέσα μας.

Μόνον μὲ μίαν τέτοιαν θαρραλέαν πράξιν μετανοίας ὑπάρχει ἐλπίς νὰ ξαναβροῦμε τὸν Φίλον ὄλων μας, τὸν Ἰ. Χριστόν, καὶ νὰ ἀποκαταστήσουμε τίς σχέσεις μας μὲ Αὐτόν. Γιατὶ μετάνοια εἶναι μία «ἐπανασύνδεσις τῆς φιλίας», μιὰ «καταλλαγὴ», δηλ. συμφιλίωσις μὲ Ἐκεῖνον, ὅπως λέγει ὁ Ἄπ. Παῦλος. Διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας ξεπερνᾶμε τὸν ἑαυτόν μας καὶ ξαναβρίσκουμε τὸν Θεὸν τῆς Ἐλπίδος. Διορθώνουμε τὴν προσβολὴν ποῦ τοῦ ἔκαμε ἡ ἁμαρτία μας, τοῦ ξαναδίνουμε αὐτὸ ποῦ ἔκλεψε τὸ λάθος μας. Σ' αὐτὴν ὅμως τὴν προσπάθειαν, νὰ βροῦμε διὰ τῆς μετανοίας τὸν Θεόν, θὰ παλαίψουμε, θὰ κλάψουμε, θὰ ματώσουμε, θὰ γονατίσουμε, θὰ προσευχηθούμε. Καὶ θὰ πάρουμε, σ' αὐτὴν τὴν προσπάθειαν τῆς μετανοίας, τὰ χέρια μας, τὰ πόδια μας, τὸν νοῦ μας, τὴν καρδιά μας, δηλ. ὅλο μας τὸ εἶναι, θὰ τὰ φέρομε μπροστὰ στὸν εὐσπλαγχνικὸν Πατέρα τῆς Παραβολῆς καὶ θὰ τοῦ ποῦμε, ὅπως ὁ ἄσωτος: «Πατέρα, ἁμάρτησα σὲ Σένα καὶ στὸν Οὐρανό. Δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λέγωμαι παιδί σου. Κάνε με δούλον Σου. Δός μου μιὰ γωνιά νὰ ξεκουρασθῶ... Ἔρχομαι ἀπὸ τὴν μακρυνὴν χώραν τῆς ἁμαρτίας».

Αὐτὴ ἡ προσπάθειά μας θὰ ἔχῃ κάτι τὸ ολοκληρωτικό. Γιατὶ πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι στοὺς πνευματικούς ἀγῶνες, ποῦ εἶναι πολλάκις σκληρότατοι, ὁ ἄνθρωπος ἢ νικᾷ ἢ νικᾶται. Ἄλλη διέξοδος δὲν ὑπάρχει. «Ἡ θὰ βροῦμε τὸν Θεόν διὰ τῆς μετανοίας ἢ θὰ πεθάνουμε ἀπὸ ἀσφυξίαν μακρὰ Του», ὅπως ἔλεγε κάποιος ἄγιος.

(Συνεγίζεται)

Πρεσβ. ΚΩΝ. Δ. ΚΑΠΕΤΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΑΛΗΘΕΥΣΙΣ

ΜΙΑΣ ΠΡΟΦΗΤΕΙΑΣ

«Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας» (Ματθ. κα' 42).

Φῶς ἦτο ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον συνεπλήρωνε· αἱ προφητεῖαι εἶχον προεῖπει τὸν βίον του καὶ εἰς κάθε λεπτομέρειαν αὐτοῦ ἔδλεπε κανεῖς καθαρὰ τὴν πραγματοποίησιν καὶ ἐπαληθεύσιν αὐτῶν. Ἀλλὰ οἱ ἄρχοντες τοῦ Ἰσραὴλ, οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Θεολόγοι αὐτοῦ τὸν θεωροῦν ὡς λίθον ἀποδοκιμασμένον. Ὁ ἀποδοκιμασθεὶς λίθος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. Ἐθεμελίωσεν ἐπὶ τῆς θείας του προσωπικότητος τὸ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας, τὸ ἐποιοῦν ὅσον οἱ αἰῶνες παρέρχονται, ἀντὶ νὰ σαλευθῆ καὶ ἐρειπωθῆ, ἐπὶ τοσοῦτον ἀναγεοῦται καὶ ἀκλόνητον ἴσταται. Ἀρχηγὸς τῆς μόνης ἀληθινῆς Θρησκείας ὁ Χριστὸς ἀνακουφίζει καὶ ἀναγεννᾷ διὰ τῆς χάριτός του τὰς κουρασμένας ψυχὰς καὶ παρέχει διὰ τῆς Ἁγίας του Ἐκκλησίας διαυγὲς καὶ ἄφθονον τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀποδοκιμασθέντος λίθου σπεύδει ἡ ἀνθρωπότης δλόκληρος νὰ στηρίξῃ τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ζωὴν της, καὶ ὁ λίθος ὁ ἀποδοκιμασθεὶς ἔγινεν, ὅπως ἡ Γραφὴ προεῖπεν, ὄρος μέγα.

Ὡσπερ γὰρ ὁ λίθος ὁ τὴν γωνίαν ἐν τῇ οἰκοδομῇ ποιῶν συνέχει τὸν ἔνθεν καὶ τὸν ἐκεῖθεν τοῖχον, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς εἰς μίαν πίστιν πάντας συνέδεσε (Θεοφύλακτος).

Ἄλλ' ὁ Χριστὸς δὲν ἀνεγνωρίσθη ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ σοφοὶ καὶ πεπαιδευμένοι τοῦ κόσμου ὑπεδέχθησαν τὴν θρησκείαν του μὲ περιφρόνησιν καὶ ἠτένισαν μὲ εἰρωνείαν τοὺς ἀσήμεους καὶ ἀγραμμάτους ἀλιεῖς τῆς Γαλιλαίας.

Ἡ σοφία τοῦ κόσμου, ἡ σαρκικὴ καὶ ματαία, οὔτε νὰ συζητήσῃ κἂν ἠθέλησε πρὸς τὴν Θρησκείαν τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ τὴν ἐθεώρησεν ὡς Ἰουδαϊκὴν τινα δεισιδαιμονίαν, ἀξίαν μόνον περιφρονησεως καὶ χλεύης. Ἐκείνοι οἱ ὁποῖοι ἐκαυχῶντο ὅτι εἰργάζοντο διὰ τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν καὶ οἰκοδομὴν τῆς κοινωνίας, οὐδὲ νὰ ἀκούσουν ἠθέλησαν περὶ Χριστοῦ, ἀλλὰ τὸν ἀπεδοκίμασαν καὶ τὸν περιεφρόνησαν, ὅπως ὁ κτίστης περιφρονεῖ καὶ πετᾷ μακρὰν μερικὰ ἀχρηστα λιθάρια, ἀκατάλληλα διὰ τὴν οἰκοδομὴν του. Καὶ ἔγινε τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τοὺς σοφοὺς τοῦ κόσμου τούτου ὁ Χριστὸς καὶ

ἡ διδασκαλία του «λίθος περιφρονημένος ἀπὸ τοὺς οἰκοδομοῦντας» καὶ μύρια ψεύδη καὶ συκοφανταίαι ποικίλαι ἐπλάσθησαν διὰ τὴν Θρησκείαν του καὶ τοὺς ὁπαδοὺς του: Ἰουδαϊκὴν πλάνην τὴν εἶπον, συνωμοσίαν κατὰ τοῦ καθεστώτος τὴν ἐχαρακτήρισαν, τοὺς δὲ χριστιανοὺς ἀθέους καὶ μισανθρώπους καὶ ὑποχονδρῖους καὶ διεφθαρμένους τοὺς ἀπεκάλεσαν οἱ σοφοὶ τῆς γῆς.

Ἄλλὰ πολὺς καιρὸς δὲν ἐπέρασε καὶ «ὁ λίθος ὁ ἀποδοκιμασθεὶς ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας»· ἰδοὺ ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ ἐξοχώτεροι καὶ εὐγενέστεροι ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους ἀποδέχονται καὶ ἀναγνωρίζουν τὸ μεγαλεῖον τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία χρησιμοποιεῖται πρὸς ἔκφρασιν, διατύπωσιν καὶ κατανόησιν τῶν ὑψηλῶν ἐννοιῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐν τῇ χριστιανικῇ παρατάξει πυκνοῦνται ὀσημέραι αἱ φάλαγγες τῶν ἀληθῶς σοφῶν καὶ πεπαιδευμένων. Καὶ οἱ αἰῶνες παρέρχονται καὶ ἡ ἐπιστήμη προσδεύει καὶ ἡ γνῶσις αὐξάνει καὶ πνεύματα ἰσχυρὰ εἰς τὸν πολιτιστικὸν ὀρίζοντα τῆς ἀνθρωπότητος ἀναφαίνονται, διὰ τὰ διακηρύξουν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ Χριστὸς τὸ εἶπε καθαρὰ: «Λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας». Μὲ τὰς ἀπόψεις δὲ ποῦ ἐθέξαμεν ἀνωτέρω, εἶδομεν κατὰ ποῖον θαυμάσιον τρόπον ἡ προφητεία αὕτη ἐπραγματοποιήθη καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ πραγματοποιηται καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι καὶ θὰ εἶναι ὁ ἀσάλευτος καὶ ἀρραγῆς θεμέλιος λίθος, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἡ ἀνθρωπότης ὠκοδόμησε καὶ θὰ στηρίξῃ εἰς τὸ διηνεκὲς τὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν της βίον.

Κεφαλὴ γωνίας πρέπει νὰ εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ἡ διδασκαλία του ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ· ἐπ' αὐτοῦ πρέπει νὰ στηρίξωμεν τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν μας ζωὴν, καὶ ὁ νόμος του καὶ τὸ θέλημά του νὰ ρυθμίζῃ τὰς πράξεις μας. Ἐπάνω εἰς τὴν παραζάλην τῆς ἁμαρτίας, εἰς τοὺς καπνοὺς τῶν ἐπιθυμιῶν μας, εἰς τὸν σκοτισμὸν τῶν ποικίλων συμπεφορόντων μας, ἀποδοκιμάζομεν τὸν Ἰησοῦν, περιφρονοῦμεν τὸν νόμον του, δὲν θέλομεν ν' ἀκούσωμεν δι' αὐτόν, καὶ ἄλλα θεμέλια εἰς τὸ οἰκοδόμημα τοῦ βίου μας ζητοῦμεν νὰ θέσωμεν: «τὸ συμφέρον, ἰδοὺ ἡ θάσις», λέγει ὁ εἰς: «ἡ ἀπόλαυσις, ἰδοὺ τὸ πᾶν», λέγει ὁ ἄλλος, «τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα, ἰδοὺ ὁ σκοπὸς μας», διακηρύσσει ὁ τρίτος. Ἄλλὰ πλανώμεθα πλάνην οἰκτρὰν καὶ ὀλεθρίαν, ἂν νομίζωμεν ὅτι μὲ θεμέλια τοιαῦτα καὶ μὲ ἀρχὰς τοιαύτας, θὰ ἡμπορέσωμεν ποτὲ πραγματικὴν καὶ ἀσάλευτον τὴν εὐτυχίαν μας νὰ στερεώσωμεν· τὸ οἰκοδόμημά μας θὰ εἶναι σαθρὸν καὶ εἰς τὸν πρῶτον κλονισμὸν θέλει καταπέσει εἰς ἔλεεινὰ ἐρείπια.

Ἰερ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

« Ε Ο Ρ Τ Ο Λ Ο Γ Ι Ο Ν » *

Ἀθήναι : ἡ ἀρχαία καὶ ἐνδοξος πόλις τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ζῆ ἐπὶ 3.500 ἔτη συνεχῶς, ἄλλοτε ἐν ἀκμῇ καὶ ἄλλοτε ἐν παρακμῇ. Πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν «ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ τιμῇ» παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις.

Ἀθύρας : 1. ἀρχαία πόλις, ποταμὸς καὶ κόλπος, ὡς καὶ ἔδρα Ἐπισκοπῆς ἐν Θράκῃ, μεταξὺ Σηλυβρίας καὶ Κωνσταντινουπόλεως. 2. εἰς τὴν Σκυθίαν.

Ἄθως (Ἄγιον Ὄρος) : Ἡ ἀνατολικωτέρα τῶν τριῶν χερσονήσων τῆς Χαλκιδικῆς, περιώνυμος διὰ τὰς ἐπ' αὐτῆς ἀπὸ 1000 ἐτῶν Μονὰς, Σκήητας, Καλύβας καὶ Κελλία.

Αἰγαί : πόλις 1. τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Ἐδέσσης, παρὰ τοὺς ὁμιωνύμους καταρράκτας. 2. τῆς Ἀχαΐας, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κράθιος. 3. τῆς Αἰολίδος, ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας, πληστον τῆς Μυσίας καὶ Λυδίας, βορείως τῆς Σμύρνης. Ἐδρα Ἐπισκοπῆς εἰς Κιλικίαν. 4. τῆς Εὐδοίας, παρὰ τὴν σημερινὴν πόλιν Αἰμυνην.

Αἶγινα : νῆσος τοῦ Σαρωνικοῦ, πλησίον τοῦ Πειραιῶς. Σήμερον (1975) ἡ νῆσος ὑπάγεται ὑπὸ τὸν Μητροπολιτὴν Ἰδρυματῶν καὶ Αἰγίνης. Ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας Αἰγίνης ὁ «ἀπόστολος» Κρίσπος. Ἐν τῇ νήσῳ ἐγεννήθησαν: ὁ μάρτυς Λεόντιος, οἱ ὄσιοι Ἰουλιανὸς καὶ Ἰούλιος, Ἀθανάσιος καὶ Θεοδώρα. Ἐπίσκοπος Αἰγίνης διετέλεσεν ὁ ἅγιος Διονύσιος, ὁ ἐν Ζακύνθῳ. Ὁ ἅγιος Νεκτάριος, ὁ ἀπὸ Πενταπόλεως, ἠσκήτευσεν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν μονὴν τῆς ἁγίας Τριάδος, ἔνθα τεθησαύριστα: τὰ ἱερά αὐτοῦ λείψανα.

Αἰθιοπία : ἡ παλαιὰ Ἀθιοπία. Κατὰ τὸν 8' αἰῶνα οἱ κάτοικοι

τῆς χώρας ἠπάσθησαν τὸν Χριστιανισμόν.

«**Ἀκαπνίου**» : ἱερά μονὴ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἧς κτίτωρ Φώτιος ὁ ὄσιος ἐγένετο. Ταύτην δις ἐπεσκέφθη ὁ ὄσιος Σεννούφιος, ὁ «σημειοφόρος».

«**Ἀκοιμήτων**», ἱερά Μονή: 1. Σεμνὸν φροντιστήριον εἰς Μεσοποταμίαν, παρὰ τὸν Βῦφραττην ποταμόν, ἐν ᾧ νόμον εἰσήγαγεν Ἀλέξανδρος ὁ ἡγούμενος: «μηδέποτε τῶν εἰς Θεὸν ἕμνων τὸ συνεχὲς διακόπτεσθαι». Οἱ πατέρες ἦσαν διηρημένοι: κατὰ τρεῖς φυλάς καὶ γλώσσας (Ἑλλήνων, Ῥωμαίων, Σύρων) καὶ εἰς ὀκτὼ χοροὺς, νύκτα καὶ ἡμέραν ἕμνουσιν τὸν Θεόν, χωρὶς τὸ συνεχὲς τῶν ἕμνων νὰ διακόπτεται, διὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν χορῶν. 2. Ὁ ὄσιος Ἀλέξανδρος ἐκ Μεσοποταμίας ἦλθεν εἰς Κων/νιν (425) καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ὅπου συνεκεντρώθησαν 300 μοναχοὶ καὶ διοργανώθη καὶ πάλιν ἡ ἀδιάλειπτος λατρεία καὶ ἕμνωδιὰ καὶ ἡ ἀπόλυτος πτωχεία. 3. Ἐκεῖθεν ὁ Ἀλέξανδρος συνέστησε καὶ τρίτην Μονὴν ἐν Γομόνι, ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, παρὰ τὸν Εὐξείνου.

Ἀκράγας : 1. Πόλις καὶ ἐπισκοπή εἰς τὰ ΝΔ παράλια τῆς Σικελίας, κατέναντι τῆς Καρχηδόνος. 2. ἐν Αἰτωλίᾳ. 3. ἐν Εὐβοίᾳ. 4. ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Κύπρῳ.

Ἀκρωτήρι : περιοχή τῆς ἐν Κρήτῃ Ἱ. Μ. Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου, παρὰ τὰ Χανιά, ἔνθα ἀπεσώρθη ἰδρύσας τὴν ἱερὰν Μονὴν Κυρίας τῶν Ἀγγέλων (ΒΔ πλευρὰ) καὶ δῖον ἀφοσιώσεως διάγων, ἐκοιμήθη ὁ ὄσιος Ἰωάννης «ὁ ἐρημίτης». Τὸ σπήλαιον τοῦ ὁσίου, εἶναι σήμερον τὸ Καθολικὸν τῆς Μονῆς.

Ἀλεξάνδρεια : ἡ «Μεγάλη». Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Αἰγύπτου, ἐπὶ τοῦ Δέλτου τοῦ Νείλου. Κατὰ τοὺς

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 137 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5-6 τεύχους.

ΠΗΓΗ ΑΓΑΘΩΝ Η ΜΕΤΑΛΗΨΙΣ*

Β'. Τί παρέδωσαν οί Πατέρες.

Εἰς ὅσα ἀνωτέρω παρεθέσαμεν, εἶδομεν πὺς ὅλοι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ μετελάμβανον συνεχῶς. Ἐν συνεχείᾳ, διὰ παραθέσεως κειμένων τῶν ἁγίων Πατέρων, θὰ διαπιστώσωμεν τὴν συνέχεια τῆς παραδόσεως αὐτῆς, ἢ ὁποία τηρεῖται ἀπαραβίαστος καὶ μετ' ἄκρας ἐπιμελείας καὶ σχολαστικότητος: «Τῇ τοῦ ἡλίου λεγομένη ἡμέρᾳ (τῇ Κυριακῇ), διδάσκει ὁ Ἅγιος Ἰουστῖνος (ἀπολογία Β' ὑπὲρ χριστιανῶν), πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνε-ται. . . Ἐπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες καὶ εὐχὰς λέμπομεν ὡς προέφημεν, παυσαμένων ἡμῶν τῆς εὐχῆς ἄρτος

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 76 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 τεύχους.

πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἢ Ἀλεξάνδρεια ἀπετέλεσε κέντρον σοβαρᾶς Θεολογικῆς κινήσεως. Ὁ ἀπόστολος Μάρκος ἀνεδείχθη ὁ ἰδρυτῆς καὶ προστάτης τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας.

Ἀλικιανού: μεγάλη κόμη τῆς ἐπαρχίας Κυθωνίας, τοῦ νομοῦ Χανίων τῆς ἱερᾶς Μ. Κυθωνίας καὶ Ἀποκορώνου, ἐξ οὗ κατήγετο ὁ τελευταῖος, ἐν Ἑλλάδι, Νεομάρτυς Γεώργιος (7 Φεβρ. 1868).

Ἀλώνη: 1. Μικρασιατικὴ νῆσος παρὰ τὸν Κόλπον Ἐμβάτων ἢ Διαβάτης καὶ Διαβατῆ. 2. Νῆσος καὶ χωρίον ἐπὶ τῆς Προποντίδος, πλησίον τῆς νήσου Προκονήσου.

Ἀλώνησος: παραθαλασσία πόλις τοῦ Μαριμαρᾶ.

Ἀμάσεια: αὐτόνομος πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν τῇ περιοχῇ Πόντου, ἐπὶ τοῦ Ἰριος ποταμοῦ, πρὸς Ν τῆς Ἀμισοῦ κειμένη. Ὁ Ἐπίσκοπος ἔφερε τὸν τίτλον Ἀμασειας.

Ἀμαστρις: σπουδαιοτάτη πόλις καὶ Μητρόπολις (Ἀμάστριος), κατὰ τὸν Πόντον, εἰς τὴν ἀκτὴν Παφλαγονίας.

(Συνεχίζεται)

Ἀμισός: πόλις εἰς τὴν Β παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας, 3 χιλιομ. ἀπὸ τῆς Σαμψούντος. Ἰδρυτῆς τῆς Ἐκκλησίας Ἀμισοῦ εἶναι ὁ ἀπ. Ἀνδρέας. Μία τῶν ἐπισκοπῶν Ἐλενοπόντου.

Ἀμορίον: «μαρτυρικὴ» πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, φρούριον καὶ ὄρειος σταθμὸς εἰς τὸ Α τμήμα τῆς Φρυγίας κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους «προπόργιον» τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Βυζαντίου κατὰ τῶν ἀραβικῶν καὶ τουρκικῶν ἐπιδρομῶν. Ἐκεῖ ἐθανατώθη ὁ πῶ τῶν Ἀράβων ὁ ἅγιος Ἀέτιος, βυζαντινὸς στρατηγός. Περιώνυμος ἦτο ἡ Ἐπισκοπὴ Ἀμορίου.

Ἀμφίπολις: ἱστορικὴ καὶ ὀνομαστή πόλις ἐν Μακεδονίᾳ, πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμόνος. Ἐπὶ ρωμαϊκῆς κατακτήσεως κατέστη μητρόπολις Μακεδονίας.

Ἀνάσσαβα: ἀρχαία πόλις τῆς Κιλικίας, παρὰ τὰς ἔχθρας τοῦ ποταμοῦ Πυράμου. Ἐξ αὐτῆς κατὰγονται ἢ συνδέονται οἱ μάρτυρες Ταράχος, Πρόβος, Ἀνδρόνικος, Μαρτῖνος, Ἰουλιανός.

Οἰκονόμος ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΑΤΑΝΙΤΗΣ

προσφέρεται καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ· καὶ ὁ προεστὼς εὐχὰς ὁμοίως καὶ εὐχαριστίας ὅση δύναμις αὐτῷ ἀναπέμπει, καὶ ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ, λέγων τὸ ἀμήν· καὶ ἡ διάδοσις καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἐκάστῳ γίνεται, καὶ τοῖς οὕτως παροῦσι διακόνων πέμπεται». Ὁ δὲ ἅγιος Ἰερώνυμος λέγει ὅτι καὶ εἰς τὴν Ρώμην τὸ ἴδιον ἔθος ἀκολουθεῖται: «Γινώσκω ὅτι ἐν Ρώμῃ τοῦτο κρατεῖ τὸ ἔθος, ἵνα οἱ πιστοὶ πάντοτε μεταλαμβάνωσι τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ».

Περὶ τῆς ὠφελιμότητος καὶ ἀναγκαιότητος τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως γράφει ὁ Μ. Βασίλειος: «Καὶ τὸ κοινωνεῖν καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ μεταλαμβάνειν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ καλὸν καὶ ἐπωφελές, αὐτοῦ σαφῶς λέγοντος· ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Τίς γὰρ ἀμφιβάλλει ὅτι τὸ μετέχειν συνεχῶς τῆς ζωῆς οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ζῆν πολλαπλῶς. Ἡμεῖς μέντοι γε τέταρτον καθ' ἐκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν ἐν τῇ Κυριακῇ, ἐν τῇ τετράδι, ἐν τῇ Παρασκευῇ καὶ τῷ Σαββάτῳ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ἐὰν ἡ μνήμη ἁγίου τινός».

Ἀπὸ τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ τοῦ Μ. Βασιλείου μανθάνομεν, ὅτι ὄχι μόνον κατὰ τὴν Κυριακὴν ἢ ἐπέτειον μνήμης ἁγίου τινός, ἀλλὰ καὶ τὴν Τετάρτην, Παρασκευὴν καὶ Σάββατον μετελάμβανον τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου. Παρὰ ταῦτα ὅμως, ὁ Μέγας Διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας μας δὲν εἶναι εὐχαριστημένος, ἀλλὰ συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς καθ' ἡμέραν μεταλήψεως, ἐπόμενος τῷ Κυριακῷ λόγῳ: «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον».

Τῆς αὐτῆς γνώμης εἶναι καὶ ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος καὶ ἐπιλέγει: «Ὁ Θεὸς ἔδωκεν ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον καθημερινὸν καὶ ἡμεῖς ἐποιήσαμεν αὐτὸν ἐνιαύσιον», κατηγοροῦν προφανῶς τοὺς νεωτεριστάς, οἱ ὅποιοι ἀποφεύγουν τὴν συχνὴν μετάληψιν. Ὁμοίως ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος καταφέρεται καὶ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀποφεύγουν τὴν Ἐκκλησίαν: «Βλέπομεν πολλοὺς τῶν ἀδελφῶν ὀκνηρότερον συνερχομένους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μάλιστα κατὰ τὰς Κυριακὰς οὐ παρόντας ἐν τοῖς ἱεροῖς Μυστηρίοις», καὶ συνεχίζει: «Ποίαν γὰρ εὐρεῖν δύναμιτο πρόφασιν καὶ ἀπολογίαν ὁ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Μυστηρίων βρῶσιν ἑαυτῷ παρασκευάζων οἴκοι καὶ καταφρονῶν τῆς οὐρανόθεν βρώσεως».

(Συνεχίζεται)

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΝΟΜΙΚΟΣ

ΕΣΧΑΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΚΑΝΟΝΑ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ*

Παιῶνες. Ἄπαντες οἱ ὕμνοι τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα εἶναι ἐπινίκιοι, παιῶνες ἐξαιρῶντες τὸ μέγιστον θαῦμα τῆς Ἀναστάσεως καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς. Μεζωηρόν καὶ ἄκρατον λυρισμὸν ὁ Δαμασκηνὸς φωνάζει «Ἀναστάσεως ἡμέρα, λαμπρυνθῶμεν λαοί», λαοὶ οἱ πρὸ καὶ μετὰ Χριστὸν «εὐφρανθῶμεν ἐνθέως ὅτι ἀνέστη Χριστὸς, ὡς παντοδύναμος» (Εἰρ. Α' ᾠδῆς, τρ. 3ον Δ' ᾠδῆς). Τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως ὑπερβαίνει πᾶσαν ἐννοίαν, περιγραφὴν καὶ ἐξαρσιν. Ὁ φοβερὸς θάνατος κατηγορήθη, «θανάτου ἑορτάζομεν νέκρωσιν, Ἄδου», τοῦ τέως θεωρουμένου ἀητητήτου, «τὴν καθάρσειν» (τρ. 2ον Ζ' ᾠδ.). Χριστὸς ἐγερθεὶς «συνεζωοποίησε καὶ ἡμᾶς καὶ συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις» (Ἐφεσ. β' 5-6). «Ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν», φωνάζει ἀπὸ τὰ βῆθη τῶν αἰώνων καὶ ὁ Δαβίδ (ψαλμ. ριζ' 24).

Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος ἀπληλευθέρωσε καὶ τὴν ἄψυχον κτίσιν ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς φθορᾶς, ποιητικῶ τῷ τρόπῳ ὁ Δαμασκηνὸς, ἀποδίδων αἴσθησιν, κατὰ προσωποποίησιν, εἰς τὰ ὑλικά καὶ ἀναίσθητα καὶ ψυχολογῶν ἀντιλαμβάνεται τὴν χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν αὐτῶν καὶ δικαιολογῶν λέγει «Οὐρανοὶ μὲν ἐπαξίως εὐφραίνεσθωσαν, γῆ δὲ ἀγαλλιάσθω, ἑορταζέτω δὲ κόσμος, ὁρατὸς τε ἅπας καὶ ἀόρατος» (τρ. 2ον Α' ᾠδῆς), «ἑορταζέτω γοῦν πᾶσα κτίσις, τὴν ἔγερσιν Χριστοῦ» (τρ. 1ον Γ' ᾠδ.), «ἑορτῶν ἑορτῆ» ἢ Ἀνάστασις «καὶ πανηγυρις πανηγύρεων» (Εἰρ. Η' ᾠδῆς).

Οἱ δραματισμοὶ τοῦ ἐμπνευσμένου ποιητοῦ Δαμασκηνοῦ φθάνουν μέχρι τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, τοῦ Ἀδάμ. Ἀπὸ τούτου μέχρι τοῦ Χριστοῦ, πάντες ἐκπροσωποῦμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀδάμ, ὅστις «ἠγέρθη ἐκ φθορᾶς» (τοῦ θανάτου) (ἐξ/ριον Πάσχα), τοῦ Ἀβραάμ, ὅστις «εἶδε τὴν ἡμέραν» (τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ), ἠγαλλίασατο καὶ ἐχάρη (Ἰωάν. η' 56), τοῦ Ἀββακούμ, ὅστις ἰστάμενος «ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς (Φυλακίου, βράχου, ὑψηλοῦ ὄρους) εἶδε τὸν «φασεφόρον Ἄγγελον» καθήμερον ἐπὶ τοῦ ἀποκυλισθέντος λίθου (Ματθ. κη' 2, Εἰρ. Δ' ᾠδ.), τοῦ Δαβίδ, ὅστις, κατὰ τὴν ἐπί-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 75 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 τεύχους.

σημον καὶ μεγαλοπρεπῆ μεταφορὰν τῆς κιβωτοῦ τῆς Διαθήκης διὰ τὴν τοποθετηθῆναι εἰς τὸν λόφον Σιών (ἤλατο σκιρτῶν) (Β' Βασ. στ', ψαλ. κγ' 7-10, τρ. 3ον Δ' ῥδ.). Ἡ ἀγαλλίασις αὕτη τοῦ Δαβίδ προήρχετο ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, ἣν προησθάνετο. Οἱ ὄραματισμοὶ οὗτοι ἐπεκτείνονται μέχρι τοῦ τέλους τῶν αἰώνων· «πάντες ζῶντες καὶ θανόντες», εὐφρανθῶμεν ἐνθέως ὅτι ἀνέστη Χριστός, ὡς παντοδύναμος (τρ. 3ον Δ' ῥδ.) (καὶ σκιρτῶντες ὑμνήσωμεν τὸν αἴτιον τὸν μόνον εὐλογητὸν τῶν Πατέρων Θεὸν καὶ ὑπερένδοξον) (Εἰρμός, τρ. 2ον Ζ' ῥδῆς).

Τὸ τῆς Ἀναστάσεως «φῶς ἐπέλαμψεν πᾶσι» (τρ. 3ον Ζ' ῥδῆς), δέον ὅμως νὰ «καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις» (κατὰ Γρηγόριον τὸν Θεολόγον καὶ Δαμασκηνόν) καὶ θὰ ἴδωμεν «τὸ ἀπρόσιτον φῶς» (Α' Τιμ. στ' 16) δηλ. «Χριστὸν ἐξαστράπτοντα» καὶ θ' ἀκούσωμεν «φάσκον· α χαίρετε» (τρ. 1ον Α' ῥδ., Ματθ. κη' 9) οὐ μόνον εἰς τὰς Μυροφόρους, ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτούς.

Ὁ Δαμασκηνὸς εἰς τὸ 1ον τοῦτο τροπάριον τῆς Α' ῥδῆς τοῦ Κανόνος τοῦ Πάσχα φαίνεται συνιστῶν τὴν ἀποφυγὴν τῆς μιμησεως τῶν συγχρόνων τοῦ Ἡσαίου, ὧν «ἡ καρδιά ἐπαχύνθη, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκάμμουν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς ὠσὶ ἀκούσωσι, μὴ θέλοντες νὰ πιστεύσωσι (Ἡσαίου στ' 9, Ματθ. ιγ' 14, Μάρ. δ' 12, Λουκᾶ η' 10, Ἰωάν. ιβ' 46, Πράξ. κη' 26, Ρωμ. ια' 8).

Προφητικαὶ προεικονίσεις: Ἡ παλαιὰ Ἱερουσαλήμ («ἡ πόλις ἡ ἁγία») (Ἡσ. μθ' 2, Νεεμίου ια' 1, 22), ἣτις καὶ Σιών ἐκαλεῖτο ἀπὸ τὸν ὁμώνυμον λόφον, ὅστις καλεῖται καὶ ὄρος, διὰ τὸ ἠθικὸν αὐτοῦ ὕψος, διότι ἐπ' αὐτοῦ εἶχεν οἰκοδομηθῆναι ὁ Ναός, διὸ καὶ «ὄρος ἁγίον» (Ἰωήλ γ' 17) καὶ «σκήνωμα Θεοῦ» (Ψαλμ. θ' 11, Ἡσ. η' 18, Ἱερ. η' 19), ἦτο τύπος τῆς «νέας Σιών, τῆς νέας Ἱερουσαλήμ» (Εἰρμός θ' ῥδῆς) τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἣτις πρὸ Χριστοῦ ἦτο «ἔρημος», ἄτεκνος, ἀλλὰ προφητικῶς τῷ τρόπῳ ὁ προφήτης Ἡσαίας διεκήρυξεν ὅτι ἡ «πρώην στεῖρα», ἡ Ἐκκλησία, ἤδη ἀπέκτησε «πολλὰ τέκνα», περισσότερα ἀπὸ τὴν παλαιὰν Ἱερουσαλήμ, ἣτις ἐξεπροσώπει τὸ σύνολον τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους (Ἡσαίου νθ' 1) καὶ φωνάζει ὁ ποιητὴς «ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμοὺς σου Σιών» (Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ) καὶ ἴδε συναθροιζόμενα τὰ τέκνα σου ἐξ ὅλων τῶν σημείων τοῦ ὀρίζοντος Βορρᾶ, Νότου, Ἀνατολῶν καὶ Δυσμῶν (Ἡσαίου μθ' 18, τρ. 2ον Η' ῥδ.).

«Θεοφεγγεῖς, ὡς φωστῆρες» (Γενέσ. α' 14-19) οἱ φωστῆρες οἱ ὕλικοι δὲν εἶναι αὐτόφωτοι, εἶναι ἑτερόφωτοι, λαμβάνουν

τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιον, ὅστις ἔλαβε τὸ φῶς ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἄλλ' ὁ πραγματικὸς ἥλιος εἶναι ὁ ἐκ τάφου ἀνατείλας Χριστὸς (τρ. 2ον Δ' ῥδ.). Ἀπευθύνουν λοιπὸν ὁ Ἡσαΐας καὶ ὁ Δαμασκηνὸς ἐκκλησίαν πρὸς τὴν νέαν Ἱερουσαλήμ, τὸ σύνολον τῶν πιστῶν, «Φωτίζου, Φωτίζου ἡ νέα Ἱερουσαλήμ», ἀπόλαυε ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον φῶς, «ἡ δόξα Κυρίου», Αὐτὸς Οὐτός ὁ Κύριος, «τὸ ἀληθινὸν φῶς», ὁ ἀληθὴς «ἥλιος τῆς δικαιοσύνης», «ἐπὶ σὲ ἀνέτειλεν», ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν (Εἰρ. Θ' ῥδ.).

Ὁ Δαμασκηνὸς ἀπευθύνεται καὶ εἰς τὴν Σιών, κατὰ προσωποποίησιν, καὶ λέγει μὲ ἀφθαστον λυρισμὸν («Χόρευε νῦν»). (Ὁ χορὸς ἐθεωρήθη ἀνέκαθεν ἔκφρασις ὑψίστης ἀγαλλιάσεως) «καὶ ἀγάλλου», ἡτοι ζωηρὰ ἔκφραζε τὴν χαρὰν σου, «Σιών», ἐπὶ τῇ ἀναστάσει τοῦ Κυρίου.

Ἄλλὰ μόνῃ ἡ Θεοτόκος, ἥτις «ἐν τῷ πάθει τῆς σαρκὸς τοῦ υἱοῦ της Χριστοῦ μητρικῶς πάντων ὑπερήλγησε» (Καὶ νῦν, τῆς Ἀναλήψεως, Ἐγκώμια καὶ Θ' ῥδ. Κανόνος Μ. Σαβ.) πρέπει νὰ μένη κυριευμένη ἀπὸ τὴν λύπην; Ὁχι. «Τέρπου» λοιπὸν καὶ «σὺ Ἀγία Θεοτόκε», «ἡ τεκοῦσα τὴν χαρὰν», «τέρπου ἐν τῇ ἐγέρσει τοῦ τόκου σου», (Εἰρ. Θ' ῥδῆς, Ἡσαΐου ξ' 1).

Ἐμβατήρια. Κατόπιν τούτων ἀπάντων, ἐπιτακτικὸν ἐμφανίζεται τὸ καθήκον τῆς δοξολογίας. Τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀναστάσεως «οὐκ ἔστιν ἀριθμήσασθαι δυνατόν». Ἡ εὐγνωμοσύνη πρέπει νὰ πληροῖ τὰς ψυχὰς ὅλων. Ὑπνος δὲν πρέπει νὰ δίδεται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀνάπαυσις εἰς τοὺς κροτάφους (Ψαλ. ρλ' 4), πρὸς ἀπόδοσιν τῆς ὀφειλομένης τιμῆς. Αἱ Μυροφόροι «Ὁρθρου βαθέος» ἐξεκίνησαν διὰ τὸν τάφον, μιμηθῶμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς αὐτάς, «ὀρθρίσωμεν ὀρθρου βαθέος». Αἱ Μυροφόροι ἔφερον μαζί των ὑλικά μύρα, ἡμεῖς «ἀντὶ μύρων τὸν ὕμνον προσοίσωμεν τῷ Δεσπότῃ» (Εἰρμὸς Ε' ῥδῆς Πάσχα), ἀφοῦ πρῶτον «καθάρωμεν καὶ τὰς αἰσθήσεις» (τρ. 1ον Α' ῥδ.) «ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ» (Β' Κορ. ζ' 1) «ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην» (Ρωμ. α' 4, Β' Κορ. ζ' 1, Α' Θεσσ. γ' 13), καὶ τότε «Χριστὸν ὀψόμεθα δικαιοσύνης ἥλιον πᾶσι ζῶν ἀνατέλλοντα» (Εἰρ. Ε' ῥδ., Ψαλ. ξβ' 1, Ἡσ. κστ' 9, Μαλαχ. δ' 2, Ματθ. κη' 7, Μάρ. ιστ' 8, Ἰωάν. ι' 10).

Ὁ χρόνος καθ' ὃν ὁ ὕμνωδὸς ἀπευθύνει τὸ «ὀρθρίσωμεν» εἶναι νύξ. Σκότος βαθὺ ἐμποδίζει τὸ βάδισμα καὶ «ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει», ἀποφαίνεται αὐτὸς ὁ Χριστὸς (Ἰωάν. ιβ' 35), καὶ κατ' ἀνάγκην «προσκόπτει», διότι «τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ» (Ἰωάν. ια' 10). Ἐχομεν ἀνάγκην λαμπάδων

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ *

Κατάπληκτοι μένουν και αυτοί οι δήμιοι ακόμα προ-
στά στην σταθερή ἄρνησι ἀμούστακων παιδιῶν και προ-
χωρημένων γερόντων, νά μή προδώσουν τόν Χριστό και τήν
Ἑλλάδα. Λυγίζουν τὰ πόδια τοῦ νεοέλληνα, καθώς ἀπαρι-
θμεῖ τὰ ὀνόματα και πληροφορεῖται τίς ὀδυνηρές στιγμές
πού πέρασαν οἱ Νεομάρτυρες, γιά νά κρατήσουν ψηλά
ἐκεῖνο πού πίστεψαν σάν ἀλήθεια και δίκαιο.

Διαβάζουμε στοῦ μαρτύριο τοῦ ἀγίου Νικολάου Καρα-
μάνου, Νεομάρτυρος τοῦ 1657:

«Ὁ ἱεροδικαστής, μή δυνηθεῖς νά μεταπεισῇ αὐτόν διά
προτροπῶν και ὑποσχέσεων, ὑπέβαλεν εἰς φρικτάς βασά-
νους, κατά τὰς ὁποίας ὁ Νικόλαος ἐπεδείξατο ἀκατάβλητον
ἀντοχήν. Κατάπληκτοι οἱ ἐν Σμύρνη ξένοι...παρηκολού-
θουν τὸ φοβερόν θέαμα τῶν ἠθικῶν και σωματικῶν βασά-
νων αὐτοῦ. Διότι εἰς τὰς φρικτάς σωματικάς βασάνους
προσετέθησαν και αἱ ἠθικαί ἐκ τῶν θερμῶν παρακλήσεων
τῆς συζύγου αὐτοῦ, πρὸ μικροῦ τεκούσης τὸ τρίτον τέκνον.
Ἐπὶ τριάκοντα και ἕξ ἡμέρας οἱ Τοῦρκοι μετεχειρίσθησαν
τὰς σατανικωτέρας και σκληροτέρας τῶν βασάνων, ὅπως
κάμψωσιν αὐτόν, ἀλλ' εἰς μάτην. Ὁ Χριστιανὸς μάρτυς

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 139 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5-6 τεύχους.

πρὸς φωτισμόν, ὡς αἱ δέκα παρθένοι, αἵτινες ἐξῆλθον «πρὸς ὑπάν-
τησιν τοῦ νυμφίου» (Ματθ. κε' 1 ἕξ.) «προσεέλθωμεν» λοιπὸν
«λαμπαδηφόροι τῶ προΐοντι Χριστῶ ἐκ τοῦ μήματος, ὡς νυμφίω
και συνορτάσωμεν» ἅπαντες (τρ. 2ον Ε' ῥδ.), «ἐν ἀρεταῖς ἐκ-
λάμποντες και πίστει ὀρθῇ» (Κάθισμα 1ον Μ. Τρίτης).

Διὰ νά ὀλοκληρωθῇ ὁ ἑορτασμός και ἡ ἐπὶ τῇ Ἀναστά-
σει χαρὰ και ἀγαλλίασις εἶναι ἀπαραίτητος ἡ κοινωνία τῶν Ἀχράν-
των μυστηρίων. Δι' ἀγιογραφικῶν πάλιν ὄρων ὁ Ἱ. Δαμασκηνὸς
ἀπευθύνεται πρὸς πάντας, «δεῦτε τοῦ κοινοῦ τῆς ἀμπέλου γενή-
ματος (Λουκᾶ κβ' 18) τῆς θείας εὐφροσύνης ἐν τῇ εὐσήμεν ἡμέρᾳ
τῆς ἐγέρσεως βασιλείας τε Χριστοῦ κοινωνήσωμεν ὑμνοῦντες αὐτόν
ὡς Θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας».

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΑΚΙΣ

Θεολόγος - Γυμνασιάρχης

ἔμεινεν ἄκαμπτος ἐν τῇ ἀποφάσει αὐτοῦ, ὅπως ἀποθάνῃ ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, πρὸς στήριξιν αὐτῆς, καταδιωκομένης ὑπὸ τῶν τυράννων Τούρκων. Τέλος ἀπεφάσισαν νὰ θανατώσωσιν αὐτὸν δι' ἀπαγχονισμού, ἐπέσπευσαν δὲ οἱ δῆμοι τὸν θάνατον αὐτοῦ διὰ σφοδρῶν λακτισμάτων καὶ πληγμάτων. Ὁ Ἅγιος μάρτυς εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, διότι ἤξιώθη τοῦ μαρτυρίου, σταυρώσας τὰς χεῖρας καὶ βλέπων πρὸς τὸν οὐρανόν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα τῇ 19ῃ Μαρτίου 1657, ἡμέραν τῆς Μεγάλης Πέμπτης, ὥραν 9ην τῆς πρωΐας, ἐν ἡλικίᾳ 34 ἐτῶν.

Ἔτσι, ὅπως συμβαίνει, σχεδὸν πάντοτε, στὴν αἵματηρὴ ἱστορία μας, μέσα ἀπὸ τὸ καμίνι τῆς μαρτυρικῆς δοκιμασίας τοῦ χριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ ξεπήδησε ἓνα νέφος Νεομαρτύρων, πὺ μὲ τὸ αἷμα τους συνέχισαν τὴν δόξα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἐνίσχυσαν τὸ Γένος στὸν ἐπίμονο καὶ δίκαιο ἀγώνα τῆς ἀνεξαρτησίας του. Γιατὶ ὁ λαός, ὄχι μόνον ἀγαποῦσε καὶ τιμοῦσε τοὺς Νεομάρτυρας αὐτούς, ἀλλὰ γιγάντωνε καὶ τὸ φρόνημά του. Παραδειγματιζόταν ἀπὸ τὴν θυσία τῶν σεπτῶν αὐτῶν ἡρωϊκῶν μορφῶν. Ἐμπνεόταν καὶ φλογίζοταν ἀπὸ τὴν πίστι στὴν Ἐκκλησία καὶ τὸν πόθο τῆς ἐλευθερίας.

Οἱ Νεομάρτυρες, πὺ χρόνο μὲ χρόνο πλήθαιναν σ' ὅλους τοὺς χώρους τοῦ σκλαβωμένου Γένους, γινόντουσαν φάροι καὶ ὁδηγοί. Ὁδηγοῦσαν τὸν ἑλληνισμό στὶς ἀληθινές, θρησκευτικὲς πηγές του, ἀλλὰ καὶ στὸ ἱερό, ἀποφασιστικὸ Εἰκοσιένα.

Γράφει ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος γιὰ τὸν Νεομάρτυρα Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό:

«Εἶναι ἡ πρωτοτυπώτερη καὶ δραστηριώτερη φυσιογνωμία τοῦ νεοελληνικοῦ Μαρτυρολογίου. Ἡ δρᾶσις του μοιάζει σὰν τῶν ἁγίων ἀποστόλων τῶν πρώτων Χριστιανικῶν χρόνων. Οἱ περιοδεῖς του εἶχαν κάτι ἀπ' τὸ πνεῦμα, τὴν ἀγνότητα καὶ τὸ φανατισμὸ ἐκείνων καὶ γιὰ τοὺς Ρωμηοὺς μιὰν ἀπέραντη ἐθνικὴ σημασία. Αὐτὲς προλείαναν καὶ παρεσκεύασαν ὅσο τίποτε ἄλλο τὸ ἔργο τοῦ Ρήγα, τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως. Οἱ ὑπηρεσίες του εἶναι ἀνυπολόγιστες στὴν ἐθνικὴ καὶ πνευματικὴ ἀναγέννησι τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς ἔδωσε τὴν πρώτη ὄθησι, τὸ πρῶτο τίναγμα. Ἐκεῖνος, πρῶτος σάλπισε τὸ σάλπισμα τοῦ συναγερμοῦ τῆς λαϊκῆς ψυχῆς

σ' ἀπέραντες ἐκτάσεις τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος... Κανείς ἄλλος προγενέστερος ἢ κατοπινὸς ἐθναπόστολος δὲν ἐπεκοινωνήσε τόσο μὲ τὴ λαϊκὴ ψυχὴ, ὅσον ἐκεῖνος. Κανείς ἄλλος δὲν δούλεψε γιὰ τὸ Ἔθνος, ὅσον ὁ Κοσμᾶς στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς ... Ἦταν τόση ἡ πίστι τοῦ λαοῦ καὶ τῶν κλεφτῶν στὴ θαυματουργικὴ δυνάμει του, ὥστε σὲ πολλὰ μέρη τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας, τῶν Ἀγραφῶν καὶ τῆς Στερεᾶς κηρύχθηκε ἡ Ἐπίναστι τοῦ '21 μὲ τὸ θούριο τοῦ Ρήγα καὶ τὸ περίφημο δίστιχο:

«Βοήθα μας, Ἅγιε Γιώργη, καὶ σὺ, Ἅγιε Κοσμᾶ,
νὰ πάρουμε τὴν Πόλη καὶ τὴν Ἁγιά Σοφιά».

★

Κάνοντας ὅμως αὐτὸ τὸ σύντομο, ταπεινὸ μνημόσυνο τῶν Νεομαρτύρων ποὺ πότισαν καὶ διατήρησαν μὲ τὸ αἷμα τους τὴν φλόγα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλευθερίας στὴν καρδιά τοῦ σκλαβωμένου Γένους, δὲν ἐξοφλοῦμε τὸ ἱερό, τὸ ἀπέραντο χρέος μας, πρὸς αὐτούς! Δὲν ἀρκεῖ μονάχα ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ τιμὴ μας πρὸς τὶς σεπτὲς καὶ μεγάλες αὐτὲς, ἡρωϊκὲς, ἑλληνικὲς μορφές. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποτελέσουν καὶ πηγὴ ἐθνικῆς καὶ χριστιανικῆς ἐμπνεύσεως σήμερα. Ἡ ζωὴ τους, οἱ πράξεις τους, ἡ θυσία τους πρέπει νὰ συνθέσουν τὸ ἔπος τοῦ Νεοελληνισμοῦ! Νὰ ἀποτελέσουν κανόνα βίου καὶ παραδειγματισμοῦ, γιὰ αὐτοὶ γέμισαν τὴν καρδιά τοῦ Γένους μὲ ἐλπίδα, ὅταν ὅλα ζοῦσαν στὸν ζόφο τῆς τυραννίας. Γιὰ αὐτοὶ, οἱ Νεομάρτυρες, ἀψήφισαν τὰ βāsana καὶ τὶς ἀγχόνες καὶ ἔδωσαν θάρρος στοὺς ραγιάδες. Γιὰ αὐτοὶ διατήρησαν τὴν φωτιὰ τῆς πίστεως, ποὺ ἔκαψε τελικὰ τὸν τύραννο καὶ ἀνέδειξε τὸ Ἑλληνικὸ κράτος ἀνεξάρτητο καὶ κυρίαρχο.

★

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία σεμνύνεται σήμερα γιὰ τὸ νέφος τῶν Νεομαρτύρων τῆς, ποὺ ἀναδείχθηκε στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Τὸ γένος τιμᾷ μὲ περηφάνεια τοὺς ἡρώες καὶ ἁγίους αὐτοῦς, ποὺ ἄνοιξαν τὸν δρόμο γιὰ τὴν τελικὴ νίκη καὶ δικαίωσι.

Ἰδιαιτέρα ὅμως οἱ νέοι ἄνθρωποι ὀφείλουν νὰ προσβλέπουν πρὸς αὐτοὺς μὲ μεγαλύτερο θαυμασμό. Γιὰ αὐτοὶ ἐκφράζουν τὴν αἰώνια νεότητα. Τὸν ἀληθινὸ ἡρωϊσμό. Τὴν πραγματικὴ πίστι πρὸς τὰ ἀθάνατα ἰδεώδη τῆς Ὁρθο-

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

295. Εἰς ὠρισμένα χωρία κατὰ τὸν ἐσπερινὸν τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα («δευτέρα ἀνάστασις») κάμνουν λιτανείαν καὶ ἐξάγουν καὶ περιφέρουν, ἐκτὸς τῆς εἰκόνας τῆς Ἀναστάσεως, καὶ τὰς ἄλλας εἰκόνας τοῦ ναοῦ. Τοῦτο δὲν ἀρμόζει νὰ γίνεται μόνον κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας; (Ἐρωτήσεις Αἰδεσιμ. Ὁ. Στιβακτάκη).

Ἡ λιτανεὺσις τῶν ἁγίων εἰκόνων προσιδιάζει, πράγματι, στὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, κατὰ τὴν ὁποία γίνεται, κατὰ τὸ ἔθος, ἐντὸς ἢ πέραξ τοῦ ναοῦ λιτανεὶα εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστηλώσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ τῆς νίκης τῆς ὀρθῆς περὶ αὐτῶν πίστεως κατὰ τῆς αἰρέσεως τῶν εἰκονομάχων. Στὸ Τριῶδιον ὑπάρχει ἡ σχετικὴ τυπικὴ διάταξις, κατὰ τὴν ὁποία «μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὄρθρου καὶ πρὸ τῆς λειτουργίας λιτανεύομεν κοινῶς μετὰ τῶν ἁγίων τοῦ σταυροῦ ξύλων καὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων».

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἔχομε καὶ λιτανεύσεις τῶν εἰκόνων τῶν ἑορταζομένων ἁγίων κατὰ τὰς πανηγύρεις τῶν στοὺς πανηγυρίζοντας τὴν μνήμην τῶν ναοῦς, πρὸς τιμὴν τῶν ἁγίων

δοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὴν δόξα καὶ τὸ καύχημα τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας, πὺ εἶναι θεμέλιο, ἀλλὰ καὶ προσδοκία τοῦ μέλλοντος. Μιᾶς ἱστορίας καὶ ἐνὸς μέλλοντος, πὺ πρέπει νὰ εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἐθνικὸ πόθο καὶ χριστιανικὴ πίστι, ἔτσι ὅπως τὰ πρόσφεραν καὶ τὰ διατήρησαν οἱ Νεομάρτυρες. Οἱ ὠραῖες καὶ ἄγνές αὐτὲς μορφές, καθὼς ὁμολογεῖ καὶ ὁ Ὅσιος Νικόδημος:

« Ἄς εἶσαι εὐλογητὸς καὶ δεδοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας, Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ μαρτυρήσας ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν καὶ διὰ τοῦτο πρωτομάρτυς ἀληθῆς, καὶ τῶν ἀθλητῶν ἀπάντων πρωταθλητῆς, καὶ ὢν, καὶ ὀνομαζόμενος ὅτι καὶ εἰς τοὺς ὑστέρους τούτους καιροὺς εὐδόκησας ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός σου νὰ γίνωνται νέοι μάρτυρες».

(Συνεχίζεται)

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΕΡΟΥΣΗΣ

αὐτῶν, ἀσχέτως πρὸς τὴν ἑορτὴ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τὴν κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη λιτάνευσι. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ πρᾶξι γνωρίζει καὶ περιφορὰς εἰκόνων κατὰ λιτανείας ποῦ γίνονται εἴτε ὡς ἐκδηλώσεις μετανόιας καὶ συντριβῆς, εἴτε πρὸς πανηγυρισμὸ λαμπρῶν ἑορτῶν, ὅπως τὸ Πάσχα. Ἡ λιτάνευσις τῶν εἰκόνων κατὰ τὸν ἑσπερινὸ τοῦ Πάσχα ἢ κατὰ τὴν Διακαινήσιμο ἐβδομάδα (συνήθως τὴν Τρίτη τῆς Διακαινησίμου) εἶναι γνωστὴ ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἐνοριακὴν πρᾶξι τῶν χωρίων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Δὲν προβλέπεται, θέβαια, εἰδικῶς ἀπὸ τὸ Τυπικόν, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἔχει ἰδιαιτέρα σημασία. Πρόκειται γιὰ ἓνα παλαιότατο, προφανῶς, ἔθιμο, ποῦ ἀποβλέπει στὸ νὰ ἐξάρη τὸ πανευφρόσυνο γεγονός τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Στὴν θριαμβευτικὴ αὐτὴ πορεία τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας συμμετέχει καὶ ἡ θριαμβεύουσα. Καὶ ὁρατῶς, τρόπον τινά, οἱ ἅγιοι διὰ τῶν εἰκόνων των συμπορεύονται καὶ συμπανηγυρίζουν μὲ τοὺς ζῶντας ἐν τῷ κόσμῳ πιστοὺς τὸν θρίαμβο τοῦ ἀναστάντος.

Καὶ ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης ὁμιλεῖ γιὰ λιτανείας ποῦ ἐγίνοντο εἴτε «χάριν εὐχαριστίας ὑπὲρ ἀγαθῶν δωρηθέντων» (ὅπως ἡ λιτανεία τῆς Ἀναστάσεως), εἴτε ὡς «παρακλήσεις πρὸς Θεὸν καὶ ἰκεσίαι κοιναὶ καὶ δι' ὀργὴν ἐπιφερομένην», κατὰ τὰς ὁποίας περιεφέροντο ἀνά τὰς πόλεις ἢ τοὺς ἀγρούς καὶ ἱεραὶ εἰκόνες. Παραθέτομε τοὺς σχετικοὺς λόγους του, ποῦ εἶναι πολὺ χαρακτηριστικοὶ καὶ γιὰ τὴν σαφῆ μαρτυρία γιὰ λιτάνευσι ἁγίων εἰκόνων καὶ ἐκτὸς τῆς ἑορτῆς τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ γιὰ τὸ θεολογικὸ νόημα ποῦ δίδει στὴν λιτάνευσι αὐτῇ: «Καὶ τὰς ἱεράς δὲ εἰκόνας ἐξάγοντες τῶν ναῶν περιφέρομεν καὶ τοὺς τιμίους σταυροὺς καὶ ἁγίων ἱερώτατα λείψανα πολλάκις, ὡς ἂν μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ εἰς χρῆσιν αὐτῶν ἁγιασθῶσιν, οἰκίαι τε καὶ ὁδοὶ καὶ ὕδατα καὶ ἄηρ καὶ γῆ ρυπουμένη, ὡς ὕφ' ἡμῶν πατουμένη, καὶ πόλεις κατοικουμένη καὶ χώρα, καὶ θείας μετάσχῃσι χάριτος καὶ τὸ λοιμαντικὸν καὶ φθοροποιὸν ἀποβάλλονται, γέννηται δὲ ἴλεως ἡμῖν ὁ σαρκωθείς ὑπὲρ ἡμῶν καὶ μορφὴν δούλου λαβὼν, ἣν εἰκονίζουσί τε καὶ φέρουσιν αἱ θεῖαι εἰκόνες καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ τὰ μορφώματα, τῶν καθαρῶς ἐμπολιτευσαμένων τῇ γῇ» (Διάλογος... , κεφ. 353).

Στὸ περιθώριο τῆς Ἀγίας Γραφῆς

«ΠΟΙΟΣ ΣΕ ΤΡΟΠΟΣ, ΙΟΥΔΑ...»

Ἡ προδοσία τοῦ Ἰούδα εἶναι ἓνα μεγάλο μυστήριο. Τὸ πνεῦμα μας ἀδυνατεῖ νὰ τὸ ἐξηγήσῃ μὲ βεβαιότητα.

Τί κίνησε τὸν Μαθητὴ νὰ παραδώσῃ τὸν Διδάσκαλο; Πῶς ὁ Μύστης πούλησε, γιὰ τριάντα ἀργύρια, «τὴν ἄβυσσον Σοφίας»; Πῶς μιὰ ψυχὴ ποῦ βρισκόταν κάθε μέρα, χρόνια τώρα, κοντὰ στὴν Πηγὴ «παντὸς ἀγαθοῦ», ἔφθασε στὸ σημεῖο νὰ τὴν ἀρνηθῆ καὶ νὰ κυλήσῃ στὸ «σκοτός τὸ ἐξώτερον»;

Κανένα, ἀλήθεια, λόγο δὲν εἶχε ὁ Ἰσκαριώτης νὰ κἀνῃ αὐτὸ ποῦ ἔκανε. Τούναντίον, ὅλα τοῦ ἔλεγαν ὄχι μόνο νὰ μὴ τὸ κἀνῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ φρίττῃ ἔστω καὶ μόνο σὲ μιὰ τέτοια σκέψη.

Πράγματι, εἶχε δίκιο ἀπόλυτο ὁ Κύριος ὅταν εὐχόταν γι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο νὰ μὴν εἶχε γεννηθῆ κἀν. Θὰ ἦταν προτιμότερο, ἄπειρα προτιμότερο, νὰ μὴν εἶχε ὑπάρξει, παρὰ νὰ περάσῃ στὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων μὲ τόσο φοβερὴ φήμη.

Ἡ Ἐκκλησία στέκεται ἐνεὴ μπροστὰ στὴν περίπτωση τοῦ Ἰούδα. Ἡ ἱερὴ ὑμνωδία τῆς Μ. Ἑβδομάδος ἐκφράζει ἀποτροπιασμὸ μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ γεγονός, ποῦ ὁ λογισμὸς μας δὲν τὸ πᾶνει, ἢ καρδιά μας δὲν τὸ παραδέχεται.

«Ὡ τῆς Ἰούδα ἀθλιότητος!», ἀναφωνοῦμε. Συγκρίνου-
με τὸν Προδότη μὲ τὴ μετανοημένη ἁμαρτωλὸ καὶ ἀδυνα-
τοῦμε νὰ ἐρμηνεύσουμε αὐτὴ τὴν ἀντίθεση. Ἐκείνη ἢ γυναῖκα
«φιλεῖ τὰ ἴχνη» (τὰ πόδια) τοῦ Σωτῆρος. Καὶ αὐτὸς «σκέ-
πτεται δόλω τῆς προδοσίας τὸ φίλημα», τὴ θεομίσητη ἀναί-
δεια τῆς πωρώσεώς του. «Ἐκείνη τοὺς πλοκάμους διαλύει»,
γιὰ νὰ σπογγίσῃ μὲ τὰ μαλλιά της τὸ ἀρωματικὸ ἔλαιο. «Οὗτος
τῷ θυμῷ δεσμεῖται, φέρων ἀντὶ μύρου τὴν δυσώδη κακίαν».

Ἄλλὰ τὸ ἱερὸ σάστισμα τῆς Ἐκκλησίας ἀποδίδεται πο-
καλὰ μὲ τὸ Κάθισμα τῆς Μ. Παρασκευῆς, ποῦ κανεῖς μας δὲν
τὸ ἀκούει ἀκατάλυκτος: «Ποῖός σε τρόπος, Ἰούδα, προδότην
τοῦ Σωτῆρος εἰργάσατο; Μὴ τοῦ χοροῦ σε τῶν Ἀποστόλων
ἐχώρισεν; Μὴ τοῦ χαρίσματος τῶν ἱαμάτων ἐστέρησεν; Μὴ
συνδειπνήσας ἐκείνοις, σὲ τῆς τραπέζης ἀπίωσατο; Μὴ τῶν
ἄλλων νίψας τοὺς πόδας, τοὺς σοὺς ὑπερεῖδεν; Ὡ, πόσων
ἀγαθῶν ἀμνήμων ἐγένου!».

Σὲ τί σοῦ ἔφταιξε ὁ ἄκακος Χριστὸς καὶ ἔγινες προδότης του; Σὲ τί σὲ ἔθιξε; Μήπως σὲ ἀπέβαλε ἀπὸ τῆ χορεία τῶν Συμμαθητῶν σου; Μήπως σοῦ στέρησε τὸ χάρισμα τῶν ἱαμάτων, ποῦ ἔδωσε σὲ ὄλους σας; Μήπως δὲν σοῦ κράτησε, μαζί τους, θέση στὸ Μυσικὸ του Δεῖπνο; Ἡ μή, νίβοντας τὰ πόδια ἐκείνων, παρέβλεψε τὰ δικά σου; Καὶ αὐτὰ ὅλα τὰ ἐρωτήματα, ποῦ σπαράζουν τὴν καρδιά, κρατοῦν ἐπάνω τους ἕνα ἄλλο, ποῦ φρικτό: Πῶς μπόρεσες, Ἰούδα, νὰ λησιμονήσης τόση ἀγαθότητα ἀπέναντί σου; Πῶς ἔσβησες τέτοια μνήμη, ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν γιὰ σένα πηγὴ εὐγνωμοσύνης καὶ ἀφοσιώσεως;

Καὶ ὅμως. Αὐτὸ ἔγινε. Ὁ Ἰούδας τίποτε ἀπ' ὅσα καλὰ τοῦ ἔκανε ὁ Κύριος δὲν συλλογίσθηκε. Ἔφησε ἀνοιχτὴ τὴν πόρτα τῆς ψυχῆς του στὸν Διάβολο καὶ ἐκεῖνος «εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν» (Ἰω. ιγ' 27). Ἦλθε τὸ Σκοτάδι καὶ κατάπε καὶ σάρωσε τὸ Φῶς. Ἦλθε τὸ Μῖσος καὶ ἔδιωξε τὴν Ἀγάπη. Ἦλθε ὁ θάνατος καὶ ἐξέβαλε τὴ Ζωή.

Καθὼς γευόμαστε τὴν ἀνείπωτη γλύκα τῆς θείας Χάρης, καθὼς εἶναι ἡ ψυχὴ μας ἡμερῃ, μακαρία, κάτω ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ Παρακλήτου Πνεύματος, δὲν μπορούμε νὰ φαντασθοῦμε τέτοια πῶση. Ὅλα μᾶς ἐλκύουν στὸν Χριστό, μᾶς δένουν μαζί του.

Ὅμως, ἀκόμη καὶ ἔτσι νοιώθοντας, ἄς μὴ ξεχνᾶμε τὸν κίνδυνο, ποῦ οἰωνός του ἀπαίσιος γιὰ ὄλους ἀνεξαιρέτα τοὺς πιστοὺς εἶναι ὁ Ἰούδας. Τὸν ἄνθρωπο, πλάσμα ἄθλιο, μὰ τρίχα τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν ἀπώλεια. Μπορεῖ, ἀπὸ τὴ μὰ στιγμή στὴν ἄλλη, νὰ πέση σὲ ἅπατα βάθη. Νὰ προδώσῃ τὸν Κύριο. Ἀκόμη καὶ ἂν ἦταν ἄνθρωπος μὲ προχωρημένη ἀρετὴ, ἀκόμη καὶ ἂν ἔψαυε ἤδη τὴν εὐαγγελικὴ τελειότητα, κανεῖς, κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι βέβαιος γιὰ τὸν ἑαυτό του.

Τί λοιπὸν θὰ μᾶς σώσῃ; Πῶς θὰ κρατηθοῦμε πάνω σ' αὐτὴν τὴν «ξυροῦ ἀκμήν;» Μὰ τὸ ξέρουμε καλά, ἀπὸ τὸ παράδειγμα ὄλων τῶν Ἀγίων. Εἶναι τὸ ταπεινὸ φρόνημα. Ἡ χαμηλὴ ιδέα γιὰ τὸν ἑαυτό μας. Ἰδέα ποῦ ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα. Ἰδέα ἀληθινὰ πάμφωτη, βάση καὶ ἀποκορύφωμα τῆς ἀγιότητος.

Τί κάνει ὁ Ἀβραάμ; Ἀποκαλεῖ τὸν ἑαυτό του «γῆν καὶ σποδόν». Τί κάνει ὁ Μωϋσῆς; Θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του ἀνάξιο νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν Θεό. Τί κάνει ὁ Δαυῖδ; Λέγει «οκώληκα» καὶ ὄχι κἄν ἄνθρωπο ἀπλὸ τὴν ὑπαρξή του. Τί κάνει ὁ Παῦ-

λος; «Πρῶτος τῶν ἁμαρτωλῶν» φωνάζει πὺς εἶναι, ὅταν ἦδη ἦταν τὸ μεγαλύτερο ἀνάστημα τῆς Χάρης πάνω στὴ γῆ.

Τὸ ταπεινὸ φρόνημα λοιπὸν μᾶς ἐξασφαλίζει ἀπὸ τὴν πτώση τοῦ Ἰούδα. Μ' αὐτό, στόλισμα πανάκριβο, μπαίνουν οἱ ψυχὰς στὸν Παράδεισο. Μ' αὐτό, σὰν ἔνδυμα γάμου, γίνονται δεκτὲς στὸν θεῖο Νυμφῶνα.

Ἄς ἐπαναλάβουμε λοιπὸν ὀλόκαρδα, μαζί με τὸν Ἅγιον Ἀνδρέα Κρήτης (Μ. Κανῶν) στὸν Κύριο:

«Μὴ τῷ Φαρισαίῳ συγκαταδικάσης με, μᾶλλον τοῦ Τελῶνου τὴν ταπείνωσιν παράσχου μοι, μόνε Οἰκτίρμων... καὶ τούτῳ συναρίθμησον».

Καὶ στὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο, μαζί με ἄλλον ποιητὴ τῆς Ἐκκλησίας: «Ὅτι οὐκ ἔχομεν παρρησίαν διὰ τὰ πολλὰ ἡμῶν ἁμαρτήματα, σὺ τὸν ἐκ σοῦ γεννηθέντα δυσώπησον, Θεοτόκε Παρθένε· πολλὰ γὰρ ἰσχύει δέησις Μητρὸς πρὸς εὐμένειαν Δεσπότου».

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

== Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α ==

Κ. Γ. Μπόνη, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Συμπόσιον Πατέρων, ἡ καλουμένη Β' Ἐπιστολὴ Κλήμεντος Ρώμης πρὸς Κορινθίους.—**Ἐπίκαιρα**.—**Εὐαγ. Δ. Θεοδώρου**, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. — **Μητροπ. Δημητριάδος Χριστοδούλου**, Ὁ μοναχικὸς βίος εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. — **Ι. Κ.**, Ἡ αὐλὴ τοῦ Ἀρχιερέως. — **Ἀρχιμ. Τιμοθέου Σ. Τριβιζᾶ**, Ποιμαντικά τινα μέτρα διὰ τὴν πνευματικὴν πρόοδον καὶ ἀνύψωσιν τοῦ Ἱ. Κλήρου. — **Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Καθρεπτίδου**, Ἡ χαρὰ καὶ οἱ χαρές. — **Πρεσβ. Ἄντ. Ἀλεβιζοπούλου**, Ἐνοριακά, Προσκλητήριον Διακονίας — **Κων. Ρ. Ἀθανασιάδου**, Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. — **Π. Β. Πάσχου**, Ὁ Μακρυγιάννης, ἕνας δάσκαλος τοῦ Γένους. — **Γ. Π. Πατρώνου**, Ἐκκλησία καὶ κόσμος. — **Πρεσβ. Κων. Δ. Καπετανοπούλου**, Ἡ ἐπανασύνδεσις τῆς φιλίας μετὰ τὸν Ἰησοῦν. — **Ἱερ. Νικ. Ἀντωνίου**, Ὁ Χριστὸς καὶ ἡ ἐπαλήθευσις μιᾶς προφητείας. — **Πρεσβ. Κωνστ. Πλατανίτου**, «Ἐορτολόγιον». — **Ἀνδρέου Ν. Νομικοῦ**, Πηγὴ ἀγαθῶν ἢ Μετάληψις. — **Νικ. Παπαμιχαλάκι**, Ἐσχατολογία καὶ δυνάμις τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος κατὰ τὸν Κανόνα τοῦ Πάσχα. — **Δημ. Φερούση**, Μορφές τοῦ γένους. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες. — **Βασ. Μουστάκη**, «Ποῖός σε τρόπος, Ἰούδα».

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασιῶ 1, Ἀθήναι 140. Προϊστάμ. Τυπογρ. Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3 Ζωγράφου. Τηλ. 787978.